

K(i)s k(i)s k(e)s(y)

Tutkielma kesyttämisen eleistä ja kielen hiljaisista merkityksistä

Annika Sohlman

K(i)s k(i)s k(e)s(y)

Tutkielma kesyttämisen eleistä ja kielen hiljaisista merkityksistä

Annika Sohlman. 2018

Taiteen maisterin opinnäyte. 30 opintopistettä

Kuvataidekasvatuksen koulutusohjelma. Taiteen laitos
Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.

Ohjaaja Juuso Tervo

Tekijä Annika Sohlman

Työn nimi K(i)s k(i)s k(e)s(y). Tutkielma kesyttämisen eleistä ja kielen hiljaisista merkityksistä

Laitos Taiteen laitos

Koulutusohjelma Kuvataidekasvatus

Vuosi 2018

Sivumäärä 61

Kieli Suomi

Tiivistelmä

Työni käsittelee *kesyttämisen eleitä*, jotka liittyvät posthumanistiseen ja kasvatukselliseen keskusteluun toiseudesta sekä merkitysten muodostumiseen kielellisessä vuorovaikutuksessa. Opinnäytteessäni olen kehittänyt Jacques Derridan ajatteluun nojautuen teoreettisen kehyksen, jonka avulla olen tunnistanut yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja kasvatuksellisia kesyttämisen eleitä ja kielen kantamia hiljaisia merkityksiä. Työssäni kysyn, miten tunnistaa kesyttämisen eleitä? Miten tunnistaa kielen sisältämiä hiljaisia merkityksiä? Millä tavoin kaleidoskooppimainen kieli voi tuottaa tilaa moniäänisyydelle?

Feministisestä ja kriittisestä näkökulmasta lähtien esitän, miten kesyttämisen eleet ovat toiseutta ylläpitävää toimintaa, joka tuottaa dikotomisia kategorioita kielelliseen järjestelmään. Lynda Birken ajattelua seuraten kyseenalaistan tieteellisen objektiivisuuden ja tutkijan näkymättömyyden ihanteita. Työssäni haluan keskustella siitä, miten toiseuttavan toiminnan takana on aina kieltä käyttävä aktiivinen ja tiedostava toimija. Yhdyn posthumanistiseen keskusteluun nimitessäni kesyttämisen eleitä ylläpitävän toimijan muista olioista ja ympäristöstään kategorisesti erilliseksi pyrkiväksi ihmiseksi, mutta esitän että kieli ei itsessään ole tällaista toimintaa ylläpitävä järjestelmä.

Tutkimusasetelmani rakentui oman, lajienvälisen kokemuksen pohjalta. Käsitteellistäminen ja leikkiminen sanoilla ovat keskeisiä metodeja tutkielmassani. Työssäni käytän toisaalta teorioihin pohjautuvaa ja käsitteellistämiseen pyrkivää tieteellistä tekstiä sekä toisaalta poeettista, runojen, huomioiden ja muistiinpanojen muodossa kirjoitettua tekstiä. Tieteellisen tekstin rinnalla olevat tarinat kehittyvät tutkielman edetessä omakohtaisten muistiinpanojeni kautta kohti poeettisempaa ja abstraktimpaa muotoa.

Keskeistä työssäni on tuoda esille kasvattajuuttani ohjaavien arvojen poliittisuus, minkä yhdistän Mira Kallio-Tavinin huomioon suomalaisessa kasvatuksellisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa vallitsevasta samuuden illuusiosta. Työni esittelemät kielen hiljaiset merkitykset tuottavat moniäänistä, vaihtoehtoista ja herkkyyteen kykenevää kaleidoskooppimaista kielenkäyttöä, joka toiseuttamisen ja kategorioimisen sijaan haluaa tunnistaa, paljastaa ja kyseenalaistaa vaientamisen kaltaisia kesyttämisen eleitä.

Avainsanat posthumanismi, kieli, kasvatus, feminismi, kesyttäminen, hiljaisuus, Derrida, kaleidoskooppi

Author Annika Sohlman

Title of thesis K(i)s k(i)s k(e)s(y). Tutkielma kesyttämisen eleistä ja kielen hiljaisista merkityksistä

Department Department of Art

Degree programme Art Education

Year 2018

Number of pages 61

Language Finnish

Abstract

This master's thesis approaches the *acts of taming* in relation to the posthumanistic and educational discourses about otherness, and concerns the formation of meanings in linguistic interaction. In my thesis I have developed, in relation to Jacques Derrida's thinking, a theoretical framework that enables a recognition of the societal, cultural and educational gestures of taming as well as the silent meanings carried by language. Hence, my research questions are, how to recognize the gestures of taming and the silent meanings that language contains? How could a kaleidoscope-like use of language produce polyphony?

From a feministic and critical point of view, I propose that the acts of taming maintain otherness by creating dichotomic categories within the linguistic system. Following Lynda Birke, I question the ideals of scientific objectivity and the invisibility of the researcher. In my work I address the action of othering as something that is always performed by an active producer and an aware user of language. I join the posthumanistic conversation by recognizing the producer of the acts of taming as a human, who aims to be categorically separated from other beings and from the surrounding environment. Therefore, I propose that language in itself is not the system creating nor maintaining these actions.

The research is based on my own personal experiences of interspecies interaction. Conceptualization and wordplay are two key methods in the thesis.

The work is an interplay between texts grounded on theory and conceptualization, as well as on poetical texts that are titled as *stories*. Traveling side by side with the theoretical texts, the stories move from autobiographical remarks towards more poetical and abstract forms.

In my work, I find it essential to bring into question the political values that guide my work as an educator. With this, I relate to Mira Kallio-Tavin's notion about the illusion of sameness that prevails in the Finnish societal and educational conversation. This work aims to demonstrate how the silent meanings of language are able to produce a polyphonic, alternative and fragile use of language. Instead of othering and categorizing, this kaleidoscope-like use of language wants to recognize, reveal and question the silencing acts of taming.

Keywords posthumanism, language, education, feminism, taming, silence, Derrida, kaleidoscope

Sisällys

intro 9

Johdanto 11

Tausta 12

Metodi ja rakenne 13

Ensimmäinen tarina 14

1. Kesy 15

1.1. Kesyttäminen 16

Tarina kesystä 18

1.2. Villi 19

Tarina villeydestä 21

1.3. Toinen 23

Tarina toisesta 25

2. Eksy 27

2.1. Järjestelmä 28

Tarina järjestelmästä 30

2.2. Tunnistaminen 31

Tarina tunnistamisesta 34

2.3. Ketjuja 35

Tarina ketjusta 37

3. Kyse 39

3.1. Minä 40

Tarina s(m-)inusta 42

3.2. Sinä 43

Tarina m(s-)inusta 45

3.3. Tuo 46

Tarina tuosta 48

4. Syke 49

V viimeinen tarina 52

Lopetus 53

Lähdekirjallisuus 56

a. Kirjalliset lähteet 56

b. Painamattomat lähteet 59

c. Muut lähteet 60

intro

Heinäkuussa 2018 tapaan Lapinlahdenlähteellä Markku Aulangon, suomalaisen sirkustutkijan. Olemme molemmat nähneet juuri entisestä eläintenkesyttäjä Kalle Nymanista kertovan dokumentin. Esittelen tutkielmani aihetta Markulle ja mainitessani kesyttämisen hänen ilmeensä venähtää hieman. Hän sanoo minulle: ”Niin, tuo kesyttäminen sananahan on vähän sellainen, josta kaikki ei sirkuspiireissä oikein välitä, siinä on vähän sellainen sävy. Mieluummin käytetään sellaista termiä kuin kouluttaminen tai jokin muu vastaava.” (Aulanko, henkilökohtainen tiedonanto 27.7.2018.)

✱

”Koskettelin, nimesin ja kannoin tavaroita. Ymmärsin mihin rajoittavaa, kokemukset köyhdyttävää kieltä tarvitaan: pitämään nuppi järjissään. Jos ihminen syystä tai toisesta on hulluuden partaalla, tekee pirun hyvää huomata, että pöytä on pöytä ja sen nimikin on pöytä. Jokainen esine hohkasi kylmyyttä, minä tärisin, ja sekin paransi oloa.

Puhuessani osoittelin tyhjiä paikkoja, esineiden jättämiä vaaleita läiskiä tapetissa.” (Sinervo 2004, 174.)

Johdanto

Tutkielmani on lähtenyt liikkeelle yhdestä sanasta, kesyttämisestä, sekä jonkinasteisesta pakkomielteestä sen tutkimiseen. Kesyttäminen on käsite, joka on ihmetyttänyt, vaivannut ja kiehtonut minua kohta jo kahden vuoden ajan.

Tässä työssä puhun kesyttämisen eleistä, jotka tuon esille kyseenalaistamalla ja kontekstioimalla kielellisten, dikotomioilla toiseutta ylläpitävien kategorioiden käyttöä. Kesyttämisen eleet liittyvät posthumanistiseen ja kasvatukselliseen keskusteluun toiseudesta ja merkitysten muodostumiseen kielellisessä vuorovaikutuksessa. Feministisestä ja kriittisestä näkökulmasta lähtien esitän, että kesyttämisen eleet ovat toiseutta ylläpitävää toimintaa, joka tuottaa dikotomisia kategorioita kielelliseen järjestelmään. Tuon tutkielmassani esille teoreettisin ja poeettisin keinoin, miten minulle kieli itsessään ei ole lajienvälistä hierarkiaa, kielellistä subjektiutta tai dualistista maailmankuvaa ylläpitävä järjestelmä. Työlläni haluan keskustella siitä, miten toiseuttavan toiminnan takana on aina kieltä käyttävä aktiivinen ja tiedostava toimija; itsensä ja kielensä kyseenalaistamiseen kykenevä ihminen.

Tutkielmani on alusta asti rakentunut yksinkertaistavan ja provosoivan kysymyksen ympärille: mitä kesyttäminen on? Se on kysymys, jonka kautta olen tätä työtä tehdessäni opetellut tunnistamaan ja purkamaan kesyttämisen eleitä. Keskeistä on kuitenkin lopulta kysyä:

Miten tunnistaa kesyttämisen eleitä? Miten tunnistaa kielen hiljaisia merkityksiä? Millä tavoin kaleidoskooppimainen kieli voi tuottaa tilaa moniäänisyydelle?

Tausta

Aloittaessani tämän tutkielman olin päättänyt ottaa kissan, ja elokuun lopulla niitä tulikin kotiini kaksi, Viili ja Siru. Seuraavan kahden vuoden aikana tutkimusasetelmani rakentui oman, lajienvälisen kokemukseni pohjalta. Työni liittyy posthumanistisen keskustelun tavoitteeseen etsiä ”vaihtoehtoisia, ei-essentialistisia ja ei-hierarkkisia tapoja ymmärtää erilaisten olioiden ominaisuuksia ja keskinäisiä suhteita.” (Lummaa & Rojola 2015, 14). Käsitteellistän tämän kesyttämisen eleillä ja hiljaisilla merkityksillä. Pohjaan asetelmani Jacques Derridan kahteen klassista kielitiedettä problematisoivaan tekstiin: ”Différance” (1972) sekä ”La Structure, le signe et le jeu dans le discours des sciences humaines” (1967).

Suhteessa posthumanistiseen keskusteluun, rajaan työni tavoitteeseen uudelleen määritellä ihmistä ei-vastakohtaisessa suhteessa ei-inhimilliseen (Lummaa & Rojola, 2015, 14). Ensimmäisessä ja toisessa luvussa käsittelen ja kontekstoin dikotomioille rakentuvia vastapareja. Derridan *L’animal que donc je suis* ja Giorgio Agambenin (2004) *The Open. Man and Animal* teosten kautta hahmotan eläimen ja ihmisen välisen rajan historiaa.¹ Yhdistän käsittelemäni kategoriat laajempaan kysymykseen toiseuttamisesta sekä Mira Kallio-Tavinin (2011; 2015) kasvatusta ja kasvatuksellista keskustelua kommentoivien tekstien kautta.

Hanna Johanssonin (2015) mukaan posthumanistiset teoriat käsittelevät aikamme keskeisiä kysymyksiä, minkä vuoksi ne ovat olleet laajasti näkyvillä nykytaiteen kentällä.² Kuvataidekasvatuksessa posthumanistisia kysymyksiä käsitellään esimerkiksi Anniina Suomisen (2016) toimittamassa teoksessa *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikana – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Kasvatukselliset keskustelut ja posthumanististen teoriat yhdistyvät myös Pauliina Raution (2013; 2017) tutkimuksessa. Kuvataidekasvatuksen maisterin valinnaisopinnoissani posthumanistiset kysymyksenasettelut korostuivat usealla kurssilla.³ Läpi tutkielman hahmotankin omaa identiteettiäni kuvataidekasvattajana sekä (alati ontuvana) kanssaeläjänä.

¹ Käytän käsitteitä eläin ja ihminen posthumanistisessa keskustelussa suosittujen ei-inhimillisen ja inhimillisen sijaan, sillä keskityn nimenomaan näiden käsitteiden tuottamiin merkityksiin.

² Kuvataideakatemia järjesti vuonna 2017 *Posthumanism in Contemporary Art* -aiheisen kurssin, jonka perusteella professorit Hanna Johansson ja Caspar Stracke kuratoivat *Animal and the Logic of Others* -ryhmänäyttelyn. (Exhibition Laboratory 2018.) Koneen säätiö järjesti kesällä 2018 posthumanismia käsittelevän keskustelutilaisuuden tieteellisen tutkimuksen ja taiteellisen praktiikan konteksteissa. Keskustelussa olivat läsnä tutkija Karoliina Lummaa ja taiteilija Kalle Hamm, sekä Terike Haapoja. (Koneen Säätiö 2018.) Kiasma vuoden 2019 ole hyvä -teemavuosi sekä kokoelmanäyttely käsittelevät Ihmisen ja ympäristön suhdetta. Teemoja, kuten hyvän elämän kriteerit, empatia ja solidaarisuus, käsitellään myös lajienvälisyyden kautta. (Kiasma 2018.)

³ Keväällä 2016, Terike Haapojan ja Saara Hannulan Aalto-yliopistossa pitämät kurssit, sekä keväällä 2017 Henrikan Yliriskun kurssi *Art Education and Environment*.

Omassa arkipäivässäni kanssaolemisen ja lajienvälisen yhteyden lisäksi tutustuin myös vallankäytön, vapaudenrajoittamisen, epäreilujen ratkaisujen, huonon omatunnon, riittämättömyyden ja rakkauden välisiin ristiriitoihin. Kolmannessa luvussa aiheeni kääntyikin minua itseäni vastaan ja kyseenalaistan oman posthumanistisen asetelmani eettisyyden.

Metodi ja rakenne

Miten kuvailla metodia, jossa itse toiminta, lukeminen, kokeminen, ajatteleminen ja kirjoittaminen, määrittää lopputulosta ja on oman itsensä metodi? Seuraan Virginia Woolfin (1977) teoksessaan *A Room of One's Own* kirjoittamia sanoja:

“One can only show how one came to hold whatever opinion one does hold. One can only give one’s audience the chance of drawing their own conclusions as they observe the limitations, prejudices, the idiosyncracies of the speaker. Fiction here is likely to contain more truth than fact.” (em. 6.)

Tässä tutkielmassa rakenne, sisältö ja metodi toimivat rinnakkain ja toisiaan tukien. Olen jakanut tekstin neljään lukuun: Kesy, Eksy, Kyse ja Syke, joista kolme ensimmäistä olen edelleen jakanut alalukuihin.⁴ Jokaisen alaluvun jälkeen seuraa tarinoiksi nimetyt tekstit, jotka olen kirjoittanut muistiinpanojeni pohjalta tutkielmaprojektin aikana toukokuusta 2016 lähtien. Tieteellisen tekstin rinnalla olevat tarinat kehittyvät tutkielman edetessä muistiinpanomaisista huomioista esseemuodon ja vauva.fi-keskustelupalstan kommenttien kautta kohti poeettisempaa ja abstraktimpaa ilmaisua. Tarinat kulkevat osana tutkimuksellista tekstiä havainnollistaen löytämiäni kesyttämisen eleitä.

Työssäni käytän toisaalta tutkimuksellista, teorioihin pohjautuvaa ja käsitteellistämiseen pyrkivää tieteellistä tekstiä, sekä toisaalta poeettista, runojen, huomioiden tai muistiinpanojen muodossa kirjoitettua tekstiä. Ne toimivat rinnakkain osoittaen näin kielen mahdollisuudet hajottaa ylläpidettyjä rakennelmia ja luoda moninaisuutta. Näissä teksteissä henkilökohtaisuus toimii häiriönä kesyttämisen eleisiin, ja kieli on villi kyvyssään sisällyttää itseensä ristiriitaisia ja hallitsemattomia hiljaisia merkityksiä.

⁴ Lukujen nimet sisältävät sanaleikin, joka toistuu myös otsikossa sekä yhdessä työn sisältämistä tarinoista. Kielipeli on myös kommentti tutkielman sisäiseen rakenteeseen ja tutkimusasetelmaan.

Ensimmäinen tarina

2.2.2017

–Kissojen huomionkipeys, mitä enemmän ne kesyyntyvät, sitä enemmän ne tarvitsevat minua. Tunnen klaustrofobiaa ja onnea. Klaustrofobiaa kaikesta tästä vastuusta. Onnea siitä, että en ole yksin.

–Iljettää kissat ruokapöydällä. Siru on oppinut pyytämään, että nostan sen vaatekaapin päälle, Yritän opettaa sen hyppäämään olkapäälleni ja sitä kautta kaapille.

–Miten kissa laitetaan laihdutuskaurille? Luin eilen kissojen liikalihavuudesta, niiden mahakuopan pitäisi näkyä sivusta katsottuna. Viilillä se näkyy toisin päin, maha roikkuu. Viili ei pääse hyppäämään kaapin päälle.

–Siru on alkanut nukkua pienessä korissa. Jenna on päästänyt kissat kolmena yönä heidän huoneeseensa, koska kissat naukuvat öisin oven takana ja yrittävät pakottaa Jennan huoneen ovea auki.

–Leikin eilen kissojen kanssa puolisen tuntia. Eteisen lattia on täynnä kynsien jälkeä ja muistan Aktian tyypit neuvottelupöydän ääressä.

–Olen pitänyt ikkunaa auki, eivätkä ne yritä hypätä siitä, eivät ymmärrä mitä toisella puolella on.

–Kissat eivät saa mennä pöydälle, ne nukkuvat ulkona huoneestani, enkä anna niille huomiota. Niiden karvoja on joka puolella ja ne vaativat asioita.

–Opetan niille niiden nimeä ja sanon ALAS, tai EI. En halua käskä niitä tai kouluttaa, mutta heti kun tulee ongelmia, ajattelen ettei yhteisasumisesta tule mitään. Niiden vessat haisevat ja ne ovat yölläkin hereillä ja pitävät ääntä. Ne ovat häiriöksi ja villejä kanssaeläjiä, niillä on oma todellisuutensa minun todellisuuteni rinnalla. Kuka sanoo, että minä määrään ja miksi?

–Miksi minun ALAS olisi merkittävämpi kuin kissojen vaativa mau'unta? Miksi ihmiskieli voittaa?

1. Kesä

Ensimmäisessä luvussa perehdyn kesyttämiseen käsitteeseen, sekä siihen liittyviin kesyn, villin ja toiseuden teemoihin. Tässä luvussa kesyttämisen eleiden hahmottaminen tapahtuu sen dikotomisen asetelman kautta, jossa kesy määrittyy villin ja luonnonvaraisen vastakohdaksi. Tuon esille, miten ymmärryksemme luonnosta on sen tuottamaa, miten teemme tutkimusta ja kirjoitamme eläimistä. Teen tämän sanojen etymologian avaamisella ja osoittamalla feministisen ja kriittisen näkökulman kautta laajemman yhteiskunnallista ja kulttuurista toiseutta tuottavan vaikutuksen.

Tässä luvussa villeyden ja kesyyden dynamiikassa rakentuu vieraan kategoria: toiseuden ja epäinhimillisyyden alue, jonka kautta oikeutetaan toiseuttaminen, alistaminen ja äärimmillään toisen ihmisarvon kieltäminen. Kesyttäminen muodostuu toiseutta rakentavaksi toiminnaksi, joka liittyy myös kasvatukselliseen keskusteluun.

1.1. Kesyttäminen

Nyky-suomen etymologinen sanakirja jäljittää kesy-sanana karjalan *kesi* tai *kesu* sanoihin. Kesy määritellään villin ja luonnonvaraisen vastakohtaksi, ja sukukielistä löytyvistä jäljistä huolimatta sen alkuperä on hämärän peitossa. Sanalla on mahdollisesti ikivanhoja indoeurooppalaisia juuria kreikan 'hyvä, kelpo' -sanojen kautta, mutta luultavammin se on harvinaisuutensa vuoksi nuorempi sana. (Häkkinen 2004, 409–410). *Suomen kielen perussanakirjassa* ("kesy", 1992) kesyttäminen on kesyksi tekemistä tai hillitsemistä, taltuttamista ja lannistamista, kun taas esimerkkilauseet kuvaavat kesyttämistä hurjan (ihmis) luonnon kesyttämiseksi tai kosken, ydinvoiman kesyttämiseksi, kahlehtimiseksi ja valjastamiseksi.

Sanakirjamääritelmän mukaan kesyttäminen on siis jonkin haltuunottoa, jopa jonkun tai jonkin alistamista, nujertamista tai kukistamista. Sitä kuvaillaan ensisijaisesti toiminnaksi, jossa käytetään valtaa. Kesyys puolestaan on ihmisen näkökulmasta määriteltyä eläimen käytöstä, sillä kesy eläin määrittyy sen kautta, miten tottunut eläin on ihmiskäsittelyyn tai kanssaeloon ihmisten kanssa. Edelleen kesyys on ihmisen tuottamaa vaikutusta ympäristöön, koska eläimien jalostaminen kohti kesympiä yksilöitä vaikuttaa kokonaisuun eläinlajeihin. (Birke 2014, 40; 41.)

Kesyttämisestä käytetään myös sanaa domestikaatio, joka tarkoittaa ensisijaisesti eläimen koti- tai käyttöeläimeksi totuttamista. Sana viittaa vuorovaikutukseen, jossa eläin totutetaan ihmisen ja eläimen väliseen hyötysuhteeseen. Arkipäiväisessä kontekstissa kesyttäminen liittyy lemmikkien ja talouseläimien pitämiseen, sekä koe-eläimiin. Esimerkiksi ihmisen ja lemmikkihamsterin välisen suhteen muodostamiseksi, ihmiskosketusta luonnostaan vierastava jyrsijä on ensin totutettava ihmiskäden kosketukseen. Näin totuttamisen kautta voidaan estää ruokkivan käden pureminen. Käteen tottumisen kautta luodaan vastavuoroinen suhde ihmisen ja hamsterin välille. Sama ihmislähtöinen asetelma toistuu koe-eläinten käsittelyssä. Koe-eläimenä käytettävät rotat ovat ensimmäiseksi totutettava ihmiskäsittelyyn laboratoriotyön mahdollistamiseksi. (Birke 2014, 44.)

Toisaalta kesyttämiseen sisältyy ajatus suhteen muodostamisesta ihmisen ja eläimen välille pehmentämisen, hillitsemisen ja sosiaalistumisen kautta. Pauliina Rautio (2017) kirjoittaa lajienvälisestä yhteiselämästä kyseenalaistaen asetelman, jossa lajienvälisyyttä tarkastellaan ainoastaan eläimen totuttamisen (*habituation*) näkökulmasta. Eläimen ihmiseen totuminen kuvaa dynamiikkaa, jossa toisen osapuolen asema on alisteinen dominoivan osapuolen toiminnalle. Totutumisen näkökulmasta huomio kiinnittyy normalisaatioon, sopeutumiseen ja erojen häivyttämiseen toisessa. Artikkelissaan Rautio tuo esille lajienvälisen suhteen kompleksisuuden ja vastavuoroisuuden: kesyttäminen vaikuttaa myös ihmiseen. (em. 3–4.)

Saamenkielinen sana *taamo* tarkoittaa kesyttämistä ja taltuttamista, sekä opettamista (Harmaasusi 2016). Kun kesyn ja kesyttämisen käsitteet yhdistetään kasvatukselliseen keskusteluun, saavat ne uusia sävyjä. Tässä kontekstissa kesyttäminen voi negatiivisimmillaan määrittyä pyrkimykseksi kouluttaa, valistaa tai parantaa jotain, minkä näkee omasta näkökulmasta kestäättömänä, vajaana tai haltuun otettavana. Toisaalta kasvatus ja koulutus sisältävät aina pyrkimyksen vaikuttaa toisen elämään ja ajatuksiin, sillä niiden tavoite on sosiaalisoida ja totuttaa yksilöä yhteiskuntaan sopivaksi. Mira Kallio-Tavin (2011) tunnistaa täten pedagogiseen suhteeseen aina liittyvän vallankäyttöä. Sen tavoite on muutoksen tuottaminen oppimisen kautta, jolloin tämä muutos on yksilölle väkivaltainen. Kasvatukseen yhdistettäessä kesyttämisestä tulee laajempaa ja monisuuntaisempaa toimintaa, joka sisältää väistämättä eettisen kysymyksen vastavuoroisuudesta, vallasta ja vastuusta. (em. 26; 149.)

Toisaalta kesyttäminen on myös teko, jonka ihminen suuntaa itseensä. Niinpä kesyttäminen hahmottuu tässä työssä myös ihmisen itsensä kesyytenä muiden edessä itsehallinnan tai itsehallinnan kautta. Kesyttäminen liittyy siis kesyksi muuttamisen toimintaan sekä kysymykseen vallankäytöstä. Tässä tutkielmassa yhdistä tämän toiminnan kielellisiin kategorioihin. Näiden monien näkökulmien seassa dikotomisena vastaparina kesyydelle on villeys.

Tarina kesystä

12.7.2018

Viili on metsästänyt neljän päivän sisään viisi hiirtä, vaikka on valjaissa. Ensimmäisen hiiren löin kahdesti kivellä kuoliaaksi, koska paniikissa revin hiiren Viilin suusta pois ja tietenkin se kitui, joten löin kivellä kahdesti, kunnes liike lakkasi ja hiiri oli kuollut. Itkin, tunsin tärkeäksi, että hiiri jotenkin haudataan, joten käärin sen biojätepussiin ja hautasin pussin takapihan kukkapenkkiin, mutta hautaaminen oli vaikeaa, koska maa on niin täynnä puiden juuria, joten vihreää biojätepussia jäi näkyville.

Ensimmäinen sade ja se näkyisi kokonaan. Kauanko biojätepussilla kestää hautautua? Mitä hiiren ruumis tekee maan alla, muovipussissa? Laitan "haudalle" kaksi kukkaa muistoksi ja tunnen itseni idiootiksi. Annan kissan tappaa loput hiiret, vaikka sisälle kantautuva vikinä tuntuu pahalta. Viili ei syö metsästämiään hiiriä, joten heittelen kuolleita hiiriä joka päivä lähimetsikköön.

Viili karkaa ovista, ikkunoista ja parvekkeelta. Se menee puuhun, katolle, naapureiden asuntoon, parvekkeen välikaton alle ja hyppää kerrostalon ikkunasta. Sirosti astelee kerrostalon viidennen kerroksen koristereunalla, allaan kymmenien metrien pudotus allaan. Se nukkuu jalkopäässäni, tulee pois naapurin pihalta pyydettyä ja jättää tiputtamatta vesilasin pöydältä alas, kun huudahdan ei. Kumpi se on kesy vai villi? Sanani ja käsitykseni luonnosta on rajoitettu.

1.2. Villi

Villeyteen liittyy monta sävyä ja attribuuttia: se on arvaamatonta, uhkaavaa ja hallitsematonta. Toisaalta se on lumoavaa ja jännittävää. Jotain, jonka lähestyminen vaatii rohkeutta. *Suomen kielen perussanakirjassa* ("kesy", 1992) kesytön määrittyä villiksi, vauhkoksi, rajuksi, raisuksi, kesyttömäksi varsaksi ja villipedoksi, kesyttömäksi taiteilijaluonteeksi ja koskemattomaksi, karuksi luonnoksi.

Lynda Birken (2014) mukaan etologiassa, eli eläinten käytöksen tutkimuksessa, villeyden nähdään eläimelle ominaisimpana ja alkuperäisimpänä käytöksenä. *Routledgen Critical Animal Studies* julkaisussa villi-kesy-villiintynyt -kolmijako toimii lähtökohtana usealle monitieteelliselle artikkelille. Kyseisessä julkaisussa Lynda Birken artikkeli kyseenalaistaa perinteisen tieteellisen tutkimusasetelman, jossa luonnon tai eläimen villeyden esitetään alkuperäisenä ja lajille ominaisena käytöksenä, josta puuttuu ihmisen vaikutus. Etologiassa villin eläimen käyttäytyminen on biologille lähtökohta, josta kesytetty eläin on versio. Näin eläimen käytös on aina suhteessa kesyyden ja villeyden väliseen muutokseen. (em. 40–41.)

Ihmislähtöinen dikotominen jako kesyyden ja villeyden välillä toistuu kategorisessa jaossa kulttuurin ja luonnon välillä. Erämaaromantiikan, eli villin ja kesyttämättömän luonnon ihailun pioneeri, Henry David Thoreau sijoittaa haikealla kaipauksella ihmisyyden jalot ihanteet villeyteen ja luontoon, rappeutuvasta ihmiskulttuurista erilleen. 1800-luvun luontopuhetta edustavan Thoreau'n *Kävelemisen taito* julistaa: "Elämä on luonnon mukaista. Eniten elää villein. Mitä ihminen ei ole vielä kukistanut, sen läsnäolo virkistää häntä." (Thoreau 1997, 41).⁵ Hän kuuluttaa valtameren, aavikon ja erämaan perään, ja hänen kaipauksensa kohdistuu myös siihen villiintyneeseen ja vapauteen meissä, jota kulttuuri ja sivistys ei ole vielä vanginnut (em. 43).

Porin taidemuseon vuoden 1998, eläimen ja ihmisen yhtälöön liittyvän, *Animal, anima, animus* -näyttely oli ensimmäinen ja tähänastisesti suurin eläimen ja ihmisen suhdetta käsittelevä näyttely Suomessa (Johansson 2015). Näyttelyn katalogin johdannon mukaan eläimen ja luonnon villeyden on jotain, joka reunustaa historiaa ja tietoisuutta. Se määrittelee täten ihmisyyttä, ihmisen identiteettiä, tarpeita sekä pelkoja. "Untamed, uncivilized, undomesticated, and therefore, uncorrupted by human influence, animals provide the means for humans to discover their own intuitive powers." (Seppälä & Weintraub 1998, 9–11.)

⁵ H.D. Thoreau'n *Kävelemisen taito* -teos löytyi Mustarindan kirjastosta keväällä 2017. Samaan aikaan lukemani Kathleen R. Wallacen ja Karla Armbrusterin (2001) artikkeli muodosti Thoreau'n tekstin kanssa parin. Näiden kahden tekstin rinnakkaisluku muodosti minulle luontokirjoituksen historiallisuuden sekä kriittisen näkökulman välisen dialogin. Myöhemminkään en kyennyt vaihtamaan näitä lähteitä ja luopumaan juuri näiden tekstien asetelmasta.

Henry Thoreaun ja *Animal, anima, animus* -näyttelyn teksteissä esille tuleva dikotomisen jaottelun traditio luonnon ja kulttuurin, ihmisen ja eläimen, villin ja kesyn välillä luo haikealla ihailullaan vaivihkaisen toiseuttavia ja holhoavia sävyjä villeyteen ja luontoon. Kasvatuksessa samankaltainen villeyden kategoria on läsnä vuonna 1762 ilmestyneessä Jean-Jacques Rousseau'n *Émile ou de l'éducation* teoksessa, jota Tyson E. Lewis ja Richard Kahn (2010, 6) lainaavat teoksensa *Education out of Bounds: Reimagining Cultural Studies for a Posthuman Age* alussa. Rousseau'n teos edustaa luonnollisen kasvatuksen näkökulmaa, jossa edellä esiteltyjen tekstien tavoin rappeuttavan sivistyksen ja kulttuurin ulkopuolelta löytyy alkuperäinen, villi ja hurja luonto: hyveiden ja totuuden maailma. He kritisoivat Rousseau'n edustamaa asetelmaa, jossa kasvatuksen tavoite on palauttaa yksilö luonnon edustamien totuuden ja hyveellisyyden pariin (em. 6).

Lynda Birke (2014) problematisoi etologiassa esiintyvän tutkimustradition kautta asetelmaa, jossa ihmistutkija on neutraali tiedonkerääjä, joka kykenee objektiivisesti havainnoimaan villeyttä ympärillään sen sijaan, että tuottaa sitä omien kategorioidensa kautta. Hän kirjoittaa, että ymmärryksemme luonnosta on sen tuottamaa, miten teemme tutkimusta ja kirjoitamme eläimistä. (em. 40: 41.) Tieteellisen tutkimuksen luomien kategorioiden välinen arvojärjestys tukee osaltaan asetelmaa, jossa ihminen on ainoa objektiivisen tarkkailijan rooliin kykenevä, todesta otettavaa, kvantitatiivista tietoa tuottava olento (em. 49).⁶ Samankaltaista kritiikkiä esittävät Tere Vadén (2016) ja Henriikka Ylirisku (2016) *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakautena* -teoksessa. Tällaisen tiedon tuottaminen ylläpitää toiseuttavaa villeyden ja luonnon kategoriaa, joka toimii inhimillisen kulttuurin korostajana.

6 Kesyyden ja villiyyden käsitteet ovat väännössä laboratorioeläinten tapauksessa. Laboratorioissa tutkittavat eläimet on usein kasvatettu ja jalostettu tutkimustarkoitukseen ja villi luonto on rajattu tiukasti laboratorion ulkopuolelle. Laboratorioeläimet eivät ole eläviä villeyä tai kesyjä eläimiä, vaan neutraaleja alustoja onnistuneelle tai epäonnistuneelle tieteentekemiselle. (Birke 2014, 41.) "What animals do in labs is nothing like what they do in the wild—so what are you actually learning when you do these experiments? You learn how animal behave in labs." (Temple Grandin 2005, 17.)

Tarina villeydestä

2.4.2017

Olen täällä Mustarindassa, keltaisessa talossa, joka on hankien ja metsän ympäröimä. Yritän ajatuksillani jäljittää villeyttä. Matkalla keittiöön törmään toiseen ihmiseen, seisomme pirtissä rairuohon molemmin puolin ja keskustelemme. Keittiöstä kuuluu äijien porinaa. Tiedän lapsuudesta, että heidän vaatteissaan tuoksuu bensa, hien ja metsän yhdistelmä. Lusikat kilisevät kahvikuppien reunoihin.

Metsän edessä olo on sama kuin uudessa kaupungissa, jossa metrokartta on vielä tuntemattomien merkien sokkelo. Tännekin on rakentunut ihmisten merkeistä verkosto. Metsässä kulkee yksi polku umpihan- gessa, puihin on maalattu punaiset, siniset ja vihreät pisteet, joiden mukaan suunnistaa. Joka ilta suunnis- tan näkötornille, josta näen kauas kuin lintu. Ihmisen polut kulkevat merkittyinä, mutta lumikengillä ja suksilla pääsen minne vain. Eläinten jättämiä jälkiä seuraamalla eksyn kahdesti ja uppoan reittäni myöten lumeen. Mutta talon takana on suojeltu alue, joka on rajattu valkoisilla merkeillä puihin. Laki suojelee niitä alueita, jonne ihmisiä ei tarvita, ja nykyään luonto tarvitsee apua vain ihmisen poissa pitämiseen.

3.4.2017

On pyryttänyt koko päivän ja ikkunasta näkyvä maisema peittyy valkean peitteen alle. Makaan huoneeni sängyllä kuin riekko kiepissä. Tunnen itseni suojattomaksi tuolla ulkona, jos jälkeni peittävät lumisateen alle tai kun ilta pimenee. Jos on kylmä, menen sisälle, talvella nukun kahden peiton ja yhden makuupussin alla.

Vieressäni on radio, josta kuuluu Ylen Luontohetki. Aiheena on ilmastonmuutos. Ihmiset soittavat huolis- saan ja luettelevat sääpäiväkirjojensa merkintöjä. Niiden mukaan keskilämpötilan nousu on huomattava, eikä kukaan voi olla skeptinen omien puumerkintöjen edessä. Tuttu käsiala toteaa kesäkuusta -73 lähtien lumen vähentyneen, lintujen paluulennon aikaistuneen ja lämpöasteiden piirtämän kaaren muuttuneen. Jotkut linnuista eivät enää pysähdy etelässä, vaan jatkavat suoraan Lappiin. Kaikilla on kyky välittää, kun asian voi omin silmin todeta.

4.4.2017

Istumme keittiössä valkoisen pöydän äärellä, on aamu. Kuuntelen keskustelua. Yksi sanoo tätä ympäröivää metsää turvallisimmaksi paikaksi, jonka tietää. Toinen hätkähtää sanoja, jotka vähättelevät hänen metsää kohtaan tuntemaansa pelkoa. Ensimmäisellä on vyössä kiinni kainuulaispuukko ja hän hengittää ja elää kuten metsässä kuuluu. Jos tämä metsä on hänen puolellaan, niin miten se suhtautuu siihen, joka pelkää?

Löydän kirjahyllystä W.D Thoreaun, joka toteaa villeyden ihmisen määrittelemäksi inhimillisyyden ja sivistyksen poissaoloksi. Pelko ei ole todellisuudessa kiinni, mutta halkoo merkittyjä polkuja umpihankeen. Villiys on siellä hallitsematon ja pelonsekainen aavistus siitä, mikä ei ole itselle tuttua.

Muistelen, miten tänään kävelin saunan jälkeen alasti korkealla hangella, ja se kantoi painoni. Kuu ja aurinko paistoivat lumen pinnalle ja iholleni yhtä aikaa. Halusin kiljua riemusta, mutta en tehnyt sitä. En halunnut hämmentää ketään ja pysyin hiljaa. Oma villeyteni tuntui yksityiseltä ja pelkäsin sen jakamista, tunsin sen pakenevan toisia ihmisiä. Muiden katseiden alla olen kesytetty.

Huusin täällä metsässä, karjaisin kerran. Säikähdin ääntäni ja nolostuin ennen kuin kaiku ehti vastata. Laitoin saman tien nappikuulokkeet korvilleni, en kyennyt kuuntelemaan karjaisuni kajahtaessa pari kertaa ympäröivillä vaaroilla. Silti edes lähellä laulanut lintu ei säikähtänyt eikä tauonnut kevätlaulussaan.

10.4.2017

Samalla, kun olen täällä ja unohdan muun maailman olemassaolon, jossain muualla tapahtuu jatkuvasti. Avaan netin. Luen otsikoita siitä, miten Suomeen on vaikea saada mahtumaan lisää ihmisiä. 10 000 on saanut väliaikaisen turvapaikan, 12 000 odottaa pakkokäännytystä Irakiin tai Afganistaniin. Katson uutisia Kabulissa, jonne palautuslentokone lentää, siellä näkyy räjähdys, pöllyävää hiekkaa ja pakenevia ihmisiä. Ystäväni on lähettänyt viestin, jossa kehottaa ihmisiä tänä iltana Helsinki-Vantaan lentokentälle osoittamaan mieltään.

Näin kaukaa katsottuna, en tiedä ketä uskoa en erota kuka on villi, poliitikot, turvapaikanhakijat, mielenosoittajat vai minä, kun suljen selaimen. Täällä on lunta vielä ainakin metri, naavaa puissa, taivaalla aurinko ja kuu yhtä aikaa, loputtomasti tyhjää tilaa. Suunnistan hiljaa näköalatornille. Vapaa umpihanki on koskematon, seuraan polulla tuttuja punaisia, sinisiä ja vihreitä merkkejä, talon takana on valkoisten merkkien sinetöimä alue. Lain turvin suojeltu ummistaa silmänsä.

1.3. Toinen

Kesyttäminen liittyy käsitteenä kesyn ja villin kategorioihin, jotka kyseenalaistamattomina luovat toiseuttavaa tietoa. Kesyyden ja villeyden ristiaallokossa kesyttäminen muodostuu toiseutta rakentavaksi toiminnaksi, joka liittyy myös kasvatukselliseen keskusteluun. Feministinen ja kriittinen näkökulma luontopuheeseen ja villeyden kategoriaan osoittaa, miten ihmisen luontoon muodostamat alistussuhteet ja kategoriat kertovat ihmisen tavasta hahmottaa maailmaa kaiken kaikkiaan. Tässä tutkielmassa tämä käsitteellistetään kesyttämisen eleiksi.

Suomen kielen perussanakirjassa luonto määrittyy yksiselitteisesti maaperäksi sekä vesi- ja ilmakehäksi kasveineen ja eläimineen, jotka ovat varsin vähän tai ei ollenkaan ihmisen muokkaamia. Luonto määrittyy ihmisestä erilliseksi todellisuudeksi. Kuitenkin vasta sanakirjan laajempi luonto-sanon havainnollistaminen tuo esille kielellisen toiseuttamisen mekanismin. Sanakirjassa sanonta ”maksaa luonnossa” havainnollistuu seuraavan laisesti: ”c. ark.-- Vaatii vuokralaistytöltään vuokranmaksua l:nossa. vaatii vuokrarahan sijasta sukupuolista kanssakäymistä.” (”luonto”, 1992.)⁷ Kielellisten käsitteiden ylläpitämä ja sanakirjoihin asti dokumentoitu toiseuttava asetelma toistuu kielirajojen yli. Englanniksi *The New Penguin Thesaurus*ssa kesyyteen liittyvää alistuvuutta kuvaillaan sanoilla ”gentle, docile, tractable, submissive, subdued, meek, obedient, compliant, amenable, biddable”. Näitä havainnollistetaan lauseella ”she’s a tame little soul.” (”tame”, 2000)⁸

Kathleen R. Wallace & Karla Armbrusterin (2001, 213) artikkelin ”Novels of Toni Morrison: ’Wild Wilderness Where There Was None’” mukaan villeyden käsitteen ollessa kielellinen ja kulttuurisesti luotu kategoria määrittää se myös ihmisyyttä. He argumentoivat Toni Morrisonin teosten kautta, miten ympäristöpuheessa käytetyt kategoriat ja rakenteet vahvistavat ideologisia rajoja inhimillisen ja ”vähemmän-kuin-ihmisen” välille. Villeyden ja kesyyden dynamiikassa rakentuu vieraan kategoria: toiseuden ja epäinhimillisyyden alue, jonka kautta oikeutetaan toiseuttaminen, alistaminen ja äärimmillään toisen ihmisarvon kieltäminen. Artikkelin problematisoi ajatuksen siitä, miten Thoreau’n jälkeä kulkeva amerikkalainen ympäristökeskustelu sijoittaa villeyden kulttuurin ja ihmisyyden ulkopuolelle sijaitseväksi todellisuudeksi toiseuttaen sen. (em. 214–215.)

Wallace ja Armbruster (2001, 213–215) esittävät, miten kolonialismin ja rotusorron historia perustuu mekanismiin, jossa vierauden, villeyden ja epäinhimillistämisen metaforat oikeuttavat valtaväestölle muiden, ulkopuolisten ihmisryhmien alistamisen ja ihmisoi-keuksien riistämisen.

⁷ Sama esimerkkilause löytyy edelleen myös vuoden 2017 sähköisestä kielitoimiston sanakirjasta (*Kielitoimiston sanakirja*, 2017).

⁸ Kursiivit kirjoittajan lisämiä.

Salla Tuomivaara (2017) tuo saman ajatuksen esille *Art Education and Environment* -kursilla pitämällään luennolla: dikotominen ajattelu mahdollistaa toiseuden hierarkialle rakennetun alistamisen ja hallinnan, joka tulee oikeutetuksi sukupuolen, ihonvärin tai ihmisyyden vähempiarvoisuuden vuoksi.⁹ Kasvatuksen kontekstissa Lewis ja Kahn (2010) kritisoivat Rousseau'n näkemystä pedagogiikasta, jossa yhdestä näkökulmasta tehty kategoriat rakentuvat luonnon ja kulttuurin väliselle vastakkainasettelulle. Rousseau'n kasvatuksellisessa ajattelussa esiintyvien kategorioiden tullessa haastetuksi, ulos rajautuu vieras ja ulkopuolinen toinen, joka on kesytettävä kolonialistisen voiman tai pedagogisten interventioiden kautta. (em. 6.)

Mira Kallio-Tavin (2015) kirjoittaa yhteiskunnallisen epätasa-arvon, köyhyyden, ableismin ja rasismin olevan Suomessa ja muissa pohjoismaissa piilotettuja ongelmia, joiden väkivaltaista syrjimisen mekaniikkaa on haastava tuoda kasvatuksellisessa kontekstissa esille. Yhteiskunnan tasa-arvoisuuden illuusio perustuu etuoikeutettujen ryhmien esittämiseen neutraaleina ja universaaleina, jolloin samuuden vaatimus objektifioi ja hiljentää dominoivan ryhmän ulkopuolelle jäävät. Kallio-Tavinin mukaan tämä aiheutuu osittain länsimaisen kolonialistisen historian näkymättömyydestä suomalaisessa yhteiskunnallisessa, historiallisessa ja kasvatuksellisessa keskustelussa. (em. 24–27.)

Kesyttyminen on monisuuntaista, merkityksiä tuottavaa toimintaa, jossa asiat eivät ole niin yksisuuntaisia, kuin käsitteen ensimmäinen määritelmä antaa ymmärtää. Käydessäni keskustelua kesyn ja villeyden käsitteiden välillä tutkin kielen järjestelmän käyttöä, joka mahdollistaa toisen kesytämisen dikotomisten kategorioiden kautta. Tässä työssä kesytämisen eleiden kautta tarkastellaan kielellisten merkitysten vaikutusta vuorovaikutussuhteeseen, jossa kaikki osapuolet ovat toistensa vaikutuksen alaisia. Terike Haapojan (2013, 26) mukaan eläimen toiseus on radikaalimpaa, kuin mikään muu kategorinen toiseuttaminen ja se edustaa syvää syrjinnän logiikkaa. Seuraavassa luvussa kielellinen järjestelmä tulee tarkempaan tarkasteluun ja syvenee ihmisen ja eläimen välisten kategorioiden purkamisen kautta.

9 Lummaa & Rojola (2015, 20) määrittelevät tämän lajismen (*speciesism*) mekaniikan syrjimisen ja väkivallan oikeuttavaksi toiminnaksi, jossa: "yksilön arvo sidotaan sen edustamaan lajiin, ja laajemmin kyse on siitä, että suositetaan oman lajin intressejä muiden lajien intressejä vastaan." Ks. myös Marjorie Spiegel 1989, *The Dreaded Comparison*.

Tarina toisesta

3.4.2017

Laitan hakukoneeseen kysymyksen: miksi kissat tiputtavat esineitä?

Vierailija 22.08.2015 klo 1:50

”Meidän katti yleensä leikkii kynillä ym pikkuesineillä, touhuista päätellen lattialle tiputtaminen saa esi-
neen ”karkaamaan” suurelta metsästäjältä tehden jahdista jännittävämpää. Toisinaan tiputtelee kiellettyjä
asioita (kukat...) ihan vaan huomionkiipeyttään. Ihana kissa se on anyway <3”

Vierailija 22.08.2015 klo 8:25

”Niin kissat ovat kuin naisia. Tekevät kiellettyjä asioita, ja sitten kun jää kiinni ollaan niin anteeksi pyytäviä
mirrejä.

Ja tällaisten kanssa sitten pitäisi elää... voi taivasvarjele”

Vierailija 22.08.2015 klo 02:44

”Tuo on yksilökysymys. Minun kissani kulkee joka paikassa hyvin varovasti, ja varoo viimeiseen asti
pudottamasta mitään. Häntä on kyllä koulutettu. Hän tietää esim että mitkä ovat sallittuja ja mitkä ovat
kiellettyjä paikkoja, eikä hän mene kiellettyihin paikkoihin. En tiedä, onko tuo tavaroiden tiputtamisen
varominen sisäsyntyistä vaiko koulutuksen tulosta. Veikkaukseni on, että se on sisäsyntyistä. Ehkä on vain
olemassa viisaita kissoja ja tyhmiä kissoja :DD.”

Vierailija 22.08.2015 klo 8:35

”Koulutettu?

Miten?

Olet siis väkipakolla estänyt kissan luontaisen toiminnan. Miksi?

Varmaan olisi sinun parempi olla ilman kissaa tai mitään eläimiä”

Vierailija 22.08.2015 klo 12:14

”Minusta tuo on nimenomaan hieno piirre kissassa, enkä missään nimessä edes yrittäisi ”kouluttaa” tuosta
tavasta pois. Ei kodissani ole mitään arvokasta pikkuesinettä, jonka tiputus tai mahdollinen rikkoontumi-
nen minua häittäisi. Tavaroiden tiputtelu on hauskaa seurattavaa. Etenkin se kissan ilme tekonsa jälkeen:

”ai mitä? sinne se tippui. got a problem?” :D

Minun kissani siirtää tassuillaan kaikki lelunsa kirjahyllyn alle yhä uudelleen ja uudelleen. Saa varmaan
jotain sairasta nautintoa siitä kun näkee minut, palvelijansa, kurkottavan ja könyävän maassa, vaikeista
paikoista hänen lelujaan onkien. Ja sitten taas uusiksi. ;)

One ne vaan mainioita! :)

-ap”

2 . Eksy

Tässä luvussa eksyn syvemmälle ihmisen ja eläimen väliseen kategoriseen jakoon, sekä tätä kautta kielen solmuihin, joka johtaa kielellisen järjestelmän purkamiseen Jacques Derridan ajattelua seuraten. Kesyttäminen yhdistyy kielelliseen järjestelmään, jonka käyttö mahdollistaa edellisessä luvussa hahmotellun kategorisen erottelun kautta toiseuden rakentamisen ja syrjimisestä mekaniikan ylläpidon.

Ihmisyyden määrittäminen eläimen kautta ja tämän asetelman purkaminen on esimerkki kesyttämisen eleistä ja syrjimisestä mekaniikan hahmottamisesta. Jacques Derridan ja Giorgio Agambenin tekstit ovat keskeisiä käyttämiäni teorioita eläimen ja ihmisen välisen jaon historiallisuuden tunnistamisessa.

Tässä luvussa keskeistä on kesyttämisen eleiden tunnistamisen hetki, jonka jälkeen sanojen kantaman hiljaiset merkitykset nousevat esille. Kielen lainalaisuuksien kyseenalaistuksessa kieli voi toimia kuin kaleidoskooppi: yhdestä näkökulmasta määritetyn käsitteen sijaan esille piirtyy lukuisia eri merkityksiä.

2.1. Järjestelmä

Seuraavaksi tavoitteena on kielellisen järjestelmän sääntöjen tunnistaminen ja kielen metafyyssisten lainalaisuuksien hahmottaminen. Kahdessa tekstissään, ”Différance” (1972) ja ”La Structure, le signe et le jeu dans le discours des sciences humaines” (1967) Jacques Derrida pureutuu kielen ja metafyyssiikan rajoihin sekä klassisen kielitieteen asetelmaan. Derridaa seuraten kyseenalaistuu kielen perustoimintatapa, ja täten kyseenalaistetuksi tulee myös se ajattelun traditio, jossa luonto ja kulttuuri ovat muodostuneet toisilleen erillisiksi ja vastakkaisiksi kategorioiksi.

Derrida käsittelee merkityksiä dualististen vastakohtaparien kautta ja hahmottaa näiden välillä olevaa erojen järjestelmällistä leikkiä pureutumalla sanojen monimerkityksellisiin ja ratkaisemattomiin ristiriitoihin. Näiden kategorioiden heiluttamisella on mahdollista tavoitella kipupistettä, jonka yli mentäessä kielen järjestelmä kyseenalaistuu, taipuu ja laajenee.

Derridan ajattelussa ”kahta keskenään ristiriitaiselta näyttävää merkitystä on valitsemisen sijasta ajateltava yhteenkuuluvina.” (Nikander, 1997, 51.) Derrida käyttää avukseen sanojen toistoa paljastaakseen tekstin kaksinaisuuden ja sanojen ristiriitaisuuden, jolloin esille tulee kielen kätkemä toiseuden elementti (em. 51). Kielessä rakentuvat vastakohtaparit, kuten luonto ja kulttuuri, muodostuvat historiallisessa ja tuotetussa järjestelmässä. Tässä järjestelmässä, tai ketjussa, sanojen ja käsitteiden merkitykset tuotetaan keskinäisissä viittaussuhteissa, toisiinsa linkittymisessä sekä ja toisistaan erottautumisessa. Tämä *keskinäinen leikki* on se, joka tuottaa sanojen ja käsitteiden merkitykset. (Derrida 1972, 12–13.)

Merkitykset rakentuvat siis viittaamisen ja linkittymisen kautta. Kuitenkin klassisen kielitieteen mukaan, kielen käyttämät merkit viittaavat asiaan, merkitykseen tai referenttiin, jotka ovat toisaalla ja tavoittamattomissa, ja täten merkit toimivat aina poissaolevan toisen korvikkeina. Derrida (1972, 9) kyseenalaistaa kielen merkkien ja merkitysten klassisen, metafyyssisen rakenteen, läsnäololle rakentuvan ajattelun, jossa merkki saa merkityksensä viittaamalla johonkin, joka ei ole läsnä.

“Le signe représente le présent en son absence. Il en tient lieu. Quand nous ne pouvons prendre ou montrer la chose, disons le présent, l'étant-présent, quand le présent ne se présente pas, nous signifions, nous passons par le détour du signe.”
(em. 9.)¹⁰

¹⁰ “Merkki edustaa läsnäolevaa sen poissaollessa ja ottaa sen paikan. Kun emme voi käsittää tai osoittaa asiaa, eli läsnäolevaa, läsnäolevaa olevaa, kun läsnäoleva ei ole läsnä, me merkitsemme, kuljemme merkin kiertotien kautta. Me otamme vastaan ja annamme merkkejä, me teemme merkkejä.” Derrida (2003, 253.)

Läsnäolon oletuksen ja tavoittelun kautta, sanoille, merkityksille ja asioille on muodostunut keskusta eli kyseenalaistamaton metafyysinen alkuperä, idea. Keskusta merkitsee Derridalle (1967, 409) tekoa, jolla kieli rajoittuu, sillä täten kielellisille merkityksille on asettunut järkkymätön lähtöpiste ja läsnäolon tavoite.

Kesyttyminen yhdistyy täten kielelliseen järjestelmään, joka lukkiutuessaan metafyysisten keskustojen ympärille estää *rakenteen leikin*, järjestelmän kyseenalaistamisen (*le jeu de la structure*). Rakenteen leikki tarkoittaa kielen hahmottamista metafyysisten keskustojen sijaan *erojen järjestelmäksi*, merkitysten leikiksi, jossa sanojen kyseenalaistaminen on mahdollista. Erojen järjestelmällä leikittäessä ajatus läsnäolosta, eli metafyysisten merkitysten absoluuttisuudesta, häiriintyy (em. 409; 411; 426.) Käsitteiden järjestelmän kyseenalaistaminen herättää kuitenkin levottomuutta.

Keskustamattomuuden luomaa epävarmuutta voi paeta *turvalliseen leikkiin* (*le jeu sûr*), jonka Derrida yhdistää metafyysiseen läsnäolon ja alkuperän haikailuun, *läsnäolon etiikkaan* (*l'éthique de la présence*). “--celui qui se limite à la substitution de pièces données at existances, présentes.” (Derrida 1967, 427.)¹¹ Turvallinen leikki vallitsee esimerkiksi Lévi-Straussin etnologisissa tutkimuksissa, joihin huomaamatta hiipii mukaan nostalgiaa ja haikailua luonnollista ja viatonta läsnäoloa kohtaan (em. 427). Samalla tavoin turvallista leikkiä ja läsnäolon etiikkaa edustaa ensimmäisessä luvussa hahmoteltu Thoreau’n ja Rousseau’n ajattelu.

Edelleen kutsuttaessa jotakuta villiksi tai rohkeaksi, tai määriteltäessä eläimen käytöstä kesyyden kautta ei käytetä vain sanaa itsessään, vaan viitataan koko käsitteiden järjestelmään, jolla leikittäessä on tunnistettavissa, miten myös hiljaiset erot tuottavat aktiivisesti tietoa. Turvallisessa leikissä esimerkiksi luonto-sana ylläpitää läsnäolon etiikkaa: ihmisen luomaa kategorista erottelua sekä toiseuttavaa käsitystä sukupuolisuudesta.¹²

Tässä tutkielmassa turvallisesta leikistä luopuminen tarkoittaa esimerkiksi ensimmäisessä luvussa esitettyä feminististä ja kriittistä näkökulmaa luontopuheeseen ja villeyden kategoriaan. Derridan hahmottama läsnäolon etiikka liittyy dominoivan tiedon määrittelyvaltaan, joka tapahtuu objektiivisuuden illuusiassa kesyttyäen muita ääniä. Tämä tukee myös edellisessä luvussa esille tuotuja Birken ja Kallio-Tavinin näkökulmia. Tässä tutkielmassa turvallinen leikki käsitteellistyy osaltaan kesyttyämisen eleiksi.

11 “Sillä on olemassa myös turvallista leikkiä: leikkiä, joka rajoittuu korvaamiseen valmiiksiannetuilla ja olemassaolevilla, läsnäolevilla osilla.” (Derrida 1997, 44.)

12 ks. luku Toinen s.23

Tarina järjestelmästä

Keittiössä tuoli ja pöytä lähestyvät toisiaan. Kahvi on vielä hetken lämmintä, vesi jäähtyy kattilassa.

Täällä tilan kanssani jakavat muurahaiset, harakat ja kissat.

Kaikki olemme väärässä paikassa väärään aikaan.

Minkälaisen merkkijärjestelmän me muodostamme?

Liiskaan muurahaisen, säikäytän harakan ja sidon kissan kiinni.

Siellä kasvien nimet olivat poissa, vaikka kasvi itse oli silmieni edessä.

2.2. Tunnistaminen

Eläimen kategoria sekä rakentaa että kyseenalaistaa ihmisyyden. Sen purkaminen on esimerkki kesyttämisen eleiden ja syrjimisen mekaniikan hahmottamisesta. Suomenkielisessä posthumanistisessa ja eläineettisessä keskustelussa Jacques Derridan merkitys eläinkysymykselle tulee esille esimerkiksi Jouni Teittisen (2015) ”Mikä ihmiselle kuuluu” artikkelista sekä Matthew Calarcon (2013) suomennetusta tekstistä ”Derrida – eläimen kiihko”.¹³ Matthew Calarco (2013, 153; 166) nostaa esille, miten Derrida tunnustaa eläinkysymyksen olevan keskeinen kysymys koko hänen tuotannossaan.

Vaikka ihmisen kategoria on hauras, sen koettelu vaatii voimankäyttöä. Tarinan mukaan antiikin Kreikassa Platon argumentoi ihmisen erottuvan eläimestä kaksijalkaisuutensa ja karvattomuutensa vuoksi, johon Diogenes vastasi osoittamalla kynittyä kanaa. 1800-luvulla ihmisen kategoriaa hämmensi Homo feruksen, villiintyneen ihmisen, eläinheimen löytyminen. Susilapsi, joka kävelee neljällä ”jalalla” karvaisena ja kielettömänä, muodostui negatiivikuvaksi ihmisestä (Agamben 2004, 30–31; 36).¹⁴

Teoksessaan *The Open. Man and Animal* Giorgio Agamben (2004) purkaa ihmisen kategorian länsimaista historiaa ja jäljittää sitä kynnystä, jossa ihmisen erottaminen eläimestä on tapahtunut. Vasta tämän kynnyksen jäljittäminen mahdollistaa sen fundamentaalisen, metafyyssipoliittisen projektin purkamisen, joka mahdollistaa laajempien ympäristöpoliittisten kysymysten käsittelyn.¹⁵ Agamben käsitteellistää tämän tradition, ihmisen luoman hierarkkisen jaottelun antropologiseksi koneeksi, jossa ihmisyyden kategoria on kuin kivenkova, mutta vuotava muotti. (em. 21; 26; 34–36.) Se on eräänlainen itseäänkin hylkivä reaktio: ”a zone of indeterminacy in which the outside is nothing but the exclusion of an inside and the inside is in turn only the inclusion of an outside.” (em. 26.)

Antropologinen kone perustuu Agambenin (2004) mukaan Aristoteleen suorittamaan perustavanlaatuisen elämän jaotteluun, jossa tapahtuu jako sielullisiin (l’animale) ja sieluttomiin (l’inanimato) elämänmuotoihin. Elämä määrittyy tästä jaosta lähtien hierarkkisesti sen mukaan, missä astein vitalisuus (jota määrittää ajattelu, aistinvarainen tunteminen, liikkuminen, lepo sekä kasvu, kuihtuminen ja ravinto) ovat osa olennon tai asian ominaisuuksia.

13 Elisa Aaltolan (2013) toimittama *Johdatus eläinfilosofiaan on kahdentoista merkittävän eläinfilosofisen kirjoituksen käännösteos. Lummaan ja Rojolan ohella se on tärkeä lisä suomenkielisessä posthumanistisessa keskustelussa, minkä vuoksi viitataan Matthew Calarcon käännettyyn tekstiin alkuperäisversion sijaan.*

14 Ks. esim. Jean Marc Gaspard Itardin (1802) historiallinen tutkimus Victor of Aveyronista, Julia Fullerton-Battenin (2017) valokuvasarja villilapsien tarinoista sekä Laura Gustafssonin (2013) romaani *Anomalia*.

15 Ks. myös Lummaa & Rojola 2015, 22.

Aristoteleen suorittama perustavanlaatuinen erottelu, eli vegetatiivisen elämän (vegetative life) eristäminen ja kategorisointi, on merkityksellistä länsimaalaiselle tieteelle, sillä siihen pohjaa kaikki tuleva, hämärärajoinen eri elämänmuotojen välille luotu erottelu. (em. 13–14.) Nosce te ipsum on ainoa määrite, jolla Carl Linnaeus merkitsi ihmisen lajin 1735 julkaistussa lajiluokittelussa. Tämä kehoitus ”tunne itsesi” on taksonominen anomalia, joka kertoo siitä, miten ihminen on eläin, joka erottautuu muista eläimistä tunnistamalla itse itsensä ihmiseksi. Ihmisen laji, homo sapiens, on siis ”a machine or device for producing the recognition of the human.” (Agamben 2004, 24; 26.)

Itsensä tunnistamisen hetki aloittaa myös Jacques Derridan (2006) luentojulkaisun *L’animal que donc je suis*.¹⁶ Teoksen ensimmäinen osa pohjautuu hetkeen, jona Derrida tunnistaa olevansa kissansa katseen kohde. Kissan katseen kohteena olemisen havaitseminen on Derridalle lähtökohta Agambenin tavoin käydä luomiskertomuksesta lähtien läpi länsimaista ajattelua, jonka kehittyessä ihminen on määritellyt itsensä erottautumalla ympäristöstään nimeämisen kautta. Tämä teko on ylläpitänyt todellisuutta, jossa eläin näyttäytyy vain inhimillisten kykyjen negaationa. ”C’est un mot, l’animal, que des hommes se sont donné le droit de donner.” (em. 54.)¹⁷

Eläimellisyyden vastakohtana ihmisyyttä määrittää voimaa ja kykenevyyttä kuvailevien attribuuttien kautta: kyky haudata, pukeutua, tehdä töitä tai kehittää tekniikoita ovat todistusaineistoa inhimillisen subjektin ominaisuuksista ja erityislaatuisuudesta. Tämä on rakentanut ja vahvistanut kategorisen ajattelun perinnettä, jossa kaikkien muiden eläimien kyvyt, kommunikaatiot ja kokemukset ovat merkityksettömiä, tai pikemminkin, ainoastaan hiljaisuutta. Laajempi kirjo erilaisia kykyjä ja pystyvyyksiä, jotka vallitsevat ihmiskunnan ulkopuolella, typistyvät yhteen kategoriaan, hiljaiseen eläimellisyyteen, jota määrittää kyvyttömyys itsensä ja olemisensa tiedostamiseen, ympäristönsä erillisyyden havainnointiin sekä maailman nimeämiseen. (Derrida 2006, 56, 73.)

Derrida (2006, 31) kohdistaa katseensa takaisin traditioon, joka on ollut Descartesista nykypäivään asti sokea luomalleen eläimen toiseudelle sekä kyvytön kohtaamaan toisen katsetta.¹⁸ Eläimen katseen kohtaaminen tarkoittaa muutosta syrjinnän logiikasta kohti eläimen kyvykkyyden myöntämistä. ”--ils n’ont tenu aucun compte du fait que ce qu’ils appellent ‘animal’ pouvait les regarder et s’adresser à eux depuis là-bas, depuis une origine tout autre.” (em. 31)¹⁹

16 Alkuperäinen ranskankielinen teksti suorissa lainauksissa. Koska teosta ei ole suomennettu, kirjoittajan omat vapaat suomennokset alaviitteissä

17 ”Eläin on sana, jonka ihmiset ovat itse antaneet itselleen oikeuden antaa.”

18 Elisa Aaltola (2013, 9–10) löytää kaanonista myös poikkeavia ääniä

19 ”--he eivät ole ottaneet lainkaan huomioon, miten se, jota he kutsuvat ‘eläimeksi’, kykenisi katsomaan heitä ja kohdistumaan heihin sieltä käsin, täysin toisesta lähtökohdasta käsin.”

Palaan Lynda Birken (2014, 40; 41) huomioon tutkimusasetelmallisesta traditiosta, jossa ihmistutkija on itse luomansa objektiivisuuden käsitteen kautta kyennyt mykistämään muut tietoisuudet itseään alempaan kategoriaan. Kuitenkin ihmisen metafyyssisen erillisyyden tullessa kyseenalaistetuksi ihminen paljastuu eron leikissä alastomaksi toisen edessä. Tämä tunnistamisen hetki koskee niitä kesyttämisen eleitä, joissa ihminen on sopinut itse itsensä kanssa siitä, mistä hiljennytään.

Tarina tunnistamisesta

1.4.2016 Päättän ottaa kissan

28.8.2016 Siru ja Viili muuttavat Kemiöstä Töölöön

()

14.3. 2018 Annan Sirun pois

29.7.2018 Annan Viilin pois

2.3. Ketjuja

Eläimen nimi on esimerkki tyhjästä ja keskustamattomasta merkistä järjestelmässä, jossa eläin ja ihminen määrittävät toistensa välille rakennettujen eroavaisuuksien kautta. Toisaalta ihmisen kategorian purkaminen on kuin loputonta maatuskanukkejen avaamista: aina löytyy uusi määritelmä, joka rajaa kategorian sisään mahtuvat yhä pienenevään tilaan. Aristoteleen perusteellisen kategorisoinnin jälkeen lajittelu jatkuu edelleen ihmisyyden sisällä: oikea väri, koko, sukupuoli, passi ja käyttäytyminen ovat ominaisuuksia, joilla ihmisyyden hierarkiaa, antropologista konetta, ruokitaan.

Kuitenkin eläimen ja ihmisen väliseen kategoriseen jaottelun paikantaminen kielen rajallisuuteen johtaa umpikujaan. Kuten Susan Howe (1993, 178) kirjoittaa:

“Isn’t that beautiful, too—the way the word becomes an infinite chain leading us underground. Words are the only clues we have. What if they fail us?”

Derridan *différence*-käsite muistuttaa hiljaisen a:n tuomasta mahdollisuudesta. Se muistuttaa kielen kantamasta hiljaisesta tilasta, jota erojen järjestelmällä leikkiminen luo. (Derrida 1972, 5–6.) Sanat kykenevät olemaan yhtä aikaa läsnä omilla riveillään, mutta myös luomaan hiljaisuudessa viestejä rivien väliin. Anne Carson (2008) kirjoittaa kahdesta kirjallisuudessa ja kuvataiteessa esiintyvistä hiljaisuudesta: fyysisestä hiljaisuudesta ja metafyyysisestä hiljaisuudesta. Fyysistä hiljaisuutta osoittavat runossa sulkumerkit, mutta metafyyminen hiljaisuus on jotain, joka tapahtuu sanojen sisällä. Siltä voi sulkea silmänsä, mutta siihen törmääminen on väistämätöntä esimerkiksi kääntämisen praktiikassa. Käännöksessä, kielten välillä kulkiessa, sanat eivät ikään kuin suostu kuljettamaan mukanaan kaikkia niille annettuja merkityksiä. Ne hiljenevät ja pakenevat kesyttämisen eleitä. (em.)

Derridalle ratkaisemattomien sanojen ja merkitysten toistelu, kiertäminen ja tätä kautta niiden erojen järjestelmällä leikkiminen, synnyttävät ketjuja tai polkuja. Näitä ketjuja ja polkuja seuraamalla tässä työssä on etsitty kesyttämisen eleitä: villeydelle ja kesyttämislle tuotettuja merkityksiä on hahmotettu luonnon ja kulttuurin, sekä eläimen ja ihmisen kategorioiden tutkimisen kautta. Kuten aiemmin tässä työssä todettiin, sanojen eri merkitysten, sävyjen ja viittaussuhteiden etsiminen on keino kyseenalaistaa niiden vaikutusten neutraaluisuutta ja paljastaa valtasuhteita, joita ne pitävät yllä.²⁰

20 Ks. luku Toinen, s.23

Jos kesyttäminen hahmottuu kielen kategorioiden joustamattomuudessa ja ilmenee kategorioiden luomassa toiseudessa, kesyttämisen eleitä vastustava kieli kuitenkin kykenee tiedostamaan tämän hiljaisuuden sisältämät merkitykset. Kieli itsessään ei ole sen rajallisempi, dominoivampi tai herkempi kuin sen käyttäjäkään

Jacques Derridan ajattelussa ja kielenkäytössä kiehtovaa on tinkimättömyys ja rehellisyys, jotka saavat jopa henkilökohtaisen ja tieteellisen tekstin rajat hälvenemään. Samoin kielen hienous on sen kyvyssä hajottaa oma järjestelmänsä ja toimia mikroskoopin sijaan kaleidoskoopin tavoin. Kielen lainalaisuuksien kyseenalaistuksessa kieli voi toimia kuin prisma: yhdestä näkökulmasta määritetyn käsitteen sijaan esille piirtyy laaja spektri eri merkityksiä. Kielenkäyttö ei itsessään tuota kesyttämistä, vaan sokeus hiljaisuuden sisältämille merkityksille.

Seuraavassa luvussa vastaava kriittinen katse kohdistuu omaan tutkimusasetelmaani sekä omiin kesyttämisen eleisiin johtaen tässä työssä rakentamani tutkimusposition kyseenalaistumiseen.

Tarina ketjusta

Ks. ²¹

k(at)s(o)

k(e)s(yttää)

k(e)s(y)

(e)ks(y)

k(y)s(e)

ks k ks

k(i)s k(i)s

k(e)s(y)

k(i)ss(a)

k(at)s(e)

k(an)ss(a)

s(y)k(e)

²¹ *Tekstissä käytettävä sisä-loppulyhenne, jolla lukijaa neuvotaan siirtymään johonkin kohtaan tekstissä. Viittaus johonkin toiseen kohtaan tekstissä.*

3. Kys e

Kolmannessa luvussa käsittelen omaa positiotani sekä suhdettani kesyttämiseen, kieleen että kuvataidekasvatukseen. Hiljaisuuteen kohdistetut kysymykset kesyttämisestä suuntautuvat nyt takaisinpäin minuun: miten tunnistan omia hiljaisia kesyttämisen eleitäni? Kyseenalaistan tutkielmani taustalla olevan posthumanistisen asetelman eettisyyden: puhun loppujen lopuksi tutkielmassani ihmisyydestä ihmisille määritellen sitä eläimen kautta. Tuon esille, miten kesyttäminen kohdistuu myös minuun.

Tutkimus voi hiljentää toisen, mutta hiljentyä myös omasta positiostaan. Kasvatuksessa ja vuorovaikutuksessa tämä hiljaisuus toiminnan normeista, kesyttämisen eleistä, ylläpitää toiseutta ja rakentaa objektiivisuuden harhaa. Kontekstualisoin feministisestä näkökulmasta, miltä kesyttämisen eleet näyttävät ihmisten parissa ja minkälaista hiljaisuutta ne luovat.

Viimeiseksi hiljaisuus määrittyy rivien välissä ja kategorioiden ympärillä sijaitseväksi mahdollisuudeksi: kaaokseksi, epävarmuudeksi ja ristiriitaisuudeksi. Hahmotan kielen kykyä ristiriitaiseen ja vaihtoehtoiseen todellisuuskuvaan, kaleidoskooppimaiseen kieleen.

3.1. Minä

Kissojen kanssa eläessä olin täynnä kysymyksiä kanssaolemisesta ja halusin osallistua keskusteluun lajienvälisestä yhteydestä pohtimalla sitä, mikä tekee kanssaelämisestä vaikeaa. Ensimmäiseen johdantoluonnokseeni kirjoitin: ”Tutkielmassani etsin kielen avulla niitä kohtia, joissa lajienvälinen kanssaoleminen on ristiriidassa ja toisen määrittely muuttuu vallankäytöksi.”

Alun perin kissani saivat minut näkemään hiljaisuuden merkityksen, sillä kissojen hiljaisuus on omaa luokkaansa. Kissojen kanssa kontaktin halu näyttäytyy vetäytymisenä, kommunikointi on vaikenemista ja tottelemattomuus on vain absurdi, epäoleellinen sana. Vileys ja kesyytys menivät päivittäin sekaisin arjessa, jota mystifioivat ihmisen eli minun sanani.

Kuitenkin annettuani kissani pois, kesyttämisestä jäi jäljelle vain tämä opinnäyte, ja huomasin tehneeni hyvin inhimillisen (!) virheen: olin lopulta kiinnostunut enemmän itsestäni kuin toisesta. Puhun tutkielmassani ihmisyydestä ihmisille määritellen sitä eläinten kautta. Eläin ei ole läsnä tutkimuksessani juurikaan metaforien ulkopuolella. Pitkään tätä opinnäytettä tehdessäni ajattelin kirjoittavani eläimen toiseudesta; olevani poliittinen ja eettinen, kun kiinnitän huomion johonkuhun toiseen. Koko ajan kesyttäminen oli metafora ihmissuhteistani, omista peloistani ja kasvattajuudesta. Piilotin tutkimusasetelmani eläimen taakse, vaikka tämä tutkielma on alusta asti ollut kuitenkin henkilökohtainen ja inhimillinen.

Ymmärtääkseni kesyttämisen ja hiljaisuuden välistä suhdetta palaan viimeisen kerran Lynda Birken (2014, 49) argumenttiin dominoivan tiedon rakentumisesta. Hän kirjoittaa, miten tutkijoiden henkilökohtainen mielenkiinto ja kiintymys ovat usean eläintutkijan motiivina tutkimuksen tekemiseen, mutta silti henkilökohtainen kokemus jää tieteellisten standardien vaatimuksen jalkoihin. Lopulta sekä tutkimuksen käsitteiden määrittelyssä, että tutkimustekstissä yksilöllinen eläin häivytetään lajikäyttäytymisensä perusteella yleistettävään sanojen riviin ja ihmistutkija piiloutuu passiivin taakse. (em. 49.)

Vaikeneminen vallitsee myös suomalaisessa koulujärjestelmässä, jossa koulutuksen ja kasvatuksen normivapaus on hiljaisuutta ylläpitävä illuusio. Kasvatuksessa, myös kuvataidekasvatuksessa, on aina läsnä tietty välitettävä arvomaailma, eikä opettaminen tai kasvattaminen ole neutraali teko vaan sen pyrkimys on toiseen vaikuttaminen.

Neutraaliuden ja objektiivisuuden illuusio on toistunut tässä tutkielmassa. Piilotin oman ihmiskeskeisyyteni passiivien taakse, vaikka koko ajan olin kiinnostuneempi sinusta ja minusta, ihmisille osoitetuista persoonapronomineista. En käyttänyt passiivia tiedostamatta, mutta tuntui hyvältä pyrkiä olemaan objektiivisempi, tieteellisempi ja mielenkiintoisempi. En halunnut kohdistaa huomiota minuun, enkä halunnut käsitellä omaa ammatti- ja ihmisidentiteettiäni. Kuitenkin hiljaisuus kesyttämisen eleistä rakentaa toiseutta ylläpitäen dominoivaa kieltä käyttävän enemmistön objektiivisuuden harhaa. (Kallio-Tavin 2015, 27–29.)

Tarina s(m-)inusta

Olenko kiinnostunut _____ n itsestäni?

((sinusta) vai)

Näytän _____ kaksi joutsenta, kaksi hirveä. Lähetän _____ karhun, jolle kerroin mitä näin

(sinulle)

(sinulle)

.

Mitä jos toinen ei kesyynny _____ ?

(sinuksi)

Mitä jos minun täytyy muuttua ja siirtää katsettani _____ ?

(nähdäkseni sinut)

mutta katsonko itsekin väärään suuntaan?

(En voi pakottaa sinua näkemään samaa kuin minä,)

3.2. Sinä

Feministisen teorian mukaan alistamisen, dominoinnin ja kesyttämisen mekanismit näytettyvät valtakulttuurin edustajille neutraalina osana asioiden järjestystä, kun taas toisutetussa asemassa olevalla on kyky tunnistaa laajemmin kulttuurisia ja yhteiskunnallisia alistamisen ja dominoinnin mekanismeja. (Wallace&Armbruster 2001, 215; Kallio-Tavin 2015, 25.) Jacques Derridan esiintuoma läsnäolon etiikka sekä Giorgio Agambenin antropologinen kone kertovat yllä esitetystä mekaniikasta: sanojen ja merkitysten käytöstä, joka pyrkii hallitsemaan ympärillään olevaa epävarmuutta ja arvaamattomuutta. Hahmotan Susan Howen (1993) sekä Anne Carsonin (2008) tekstien kautta sitä, miten kesyttämisen eleet kohdistuvat ihmiseen itseensä.

Anne Carson (2008) kirjoittaa esseessään ”Variations on the right to remain silent” vuoden 1430 aikana tapahtuneesta Jeanne d’Arcin kuulustelusta, oikeudenkäynnistä ja tuomitsemisesta. Jeanne d’Arc puhui kuulustelijoilleen saamastaan jumalallisesta johdattuksesta. Hänen kokemuksensa rikkoi yhteiskunnallista, poliittista ja uskonnollista normistoa, mutta Jeanne d’Arc kieltäytyi asettumasta hänelle annettuun kategoriaan. Lukutaidottoman Jeanne d’Arcin sanallista todistusta muutettiin sekä käännöksessä puhekielisestä ranskasta juridiseen latinaan, että tahallisilla väärennöksillä, jotka johtivat Jeanne d’Arcin saamaan kuolemantuomioon. (em. 2008.)

Susan Howen (1993) *Birth-mark* -teos purkaa kahta yhdysvaltalaisen yhteiskunnan varhaisessa vaiheessa esiintynyttä kesyttämisen elettä: 1600-luvulla esiintynyttä antinomistin, Anne Hutchinsonin vaijantamista sekä 1800-luvulla Emily Dickinsonin ilmaisun kesyttämistä editorialisen vallan kautta (em. 1; 19–20). Edellä esitelty Jeanne d’Arcin kokema välitön jumalallinen johdatus, radikaalia antinomistista uskonkäsitystä edustanut Anne Hutchinson ja Emily Dickinsonin ilmaisun hallitsemattomuus saivat dominoivien, patriarkaalisten normien edessä tuomion kanonisen vallan pettämistä ja laittomuudesta. (em. 1.) Sekä Anne Carsonin esseessä, että Susan Howen teoksessa esille tuodaan tietoa, joka ei sovi dominoivan valtavirran kategorioihin. Se on villiä. Siispä se on pitkään ollut vaiennettuna ja kesytettynä.

Vuonna 2018 luen Helsingin Sanomien kuukausiliitteestä henkilökuva artistin Jenni Vartiainen. Artikkelissa Jenni Vartiainen kertoo vapautuneensa entisestä roolistaan ”kuuliaisena, tunnollisena pakonomaisen suorittajana” (Kemppainen 2018, 42). Vartiainen kertoessa henkilökohtaisesta muutoksestaan miespuolinen toimittaja kommentoi asiaa tekstissään hienovaraisilla sivuhuomioilla ja artikkelin rytmityksellä. Lukijaa muistutetaan Vartiainen aiemmasta kylmäkiskoisuudesta, tylsyydestä ja haluttomuudesta avautua omasta yksityiselämästään.

Artikkelin jälkeen Vartiaisen sanat jäävät toissijaiseksi toimittajan huomioiden rinnalla ja lukijalle on selvää, että Jenni Vartiaisen rentoutuminen on vain pyristelyä. Esille on edelleen asetettava, jos ei virheettömänä, niin yhdenmukaisena ja omaan kategoriaansa sopivana – hiljaisesti kesytettynä.

Howen ja Carsonin tekstit kiinnittävät huomion siihen, mitä ei sanota ja mikä jää rivien väliin. Omasta valtapositiosta vaikeneminen aiheuttaa toisen hiljentämisen; nimellä sen kesyttämisen ja vaientamisen, joka ei mahdu kategorioihin. Anne Carson (2008) kirjoittaa:

Most of us, given a choice between chaos and naming, between catastrophe and cliché, would choose naming. Most of us see this as a zero sum game—as if there were no third place to be: something without a name is commonly thought not to exist.

Susan Howe (1993, 170) huomauttaa, miten esimerkiksi Emily Dickinsonin tekstien editoinnin holhoavan ja alistavan sävyn havaitseminen on feministinen kysymys. Howe kirjoittaa Emily Dickinsonin haluttomuudesta julkaista tekstejään keinona paeta hiljaisuuteen, jossa valta, sukupuoli ja ääni eivät enää ole määrittäviä tekijöitä. Hiljaisuus on toisaalta keino pysyä villinä. (em. 170.)

Giorgio Agamben (2004, 92) lopettaa teoksensa kehotukseen etsiä se keskeinen tyhjyys, joka myös ihmisen sisällä erottaa ihmisen ja eläimen toisistaan. Jotta antropologinen kone olisi mahdollista sammuttaa, tulee ihmisten asettaa itsensä alttiiksi tälle tyhjyydelle. Luen tämän tyhjyyden merkitsevän toisaalta Derridan osoittamaa kategorioiden keskustamattomuutta, mutta myös sitä epävarmuutta ja pelkoa, joka ilmenee kaaoksena vanhojen valtakenteiden varmuuden ja kategorioiden tuoman turvan murtuessa.

Tarina m(s-)inusta

Oletko kiinnostunut _____ n itsestäsi?

((minusta) vai)

Näitkö kaksi joutsenta, kaksi hirveä? Kertoiko karhu, mitä näki _____ ?

(kun katsoit minua)

Mitä jos toinen ei kesyynny _____ ?

(minuksi)

Mitä jos sinun täytyy muuttua ja siirtää katsettasi _____ ?

(nähdäksesi minut)

mutta katsotko itsekin väärään suuntaan?

(Et voi pakottaa minua näkemään samaa kuin sinä,)

3.3. Tuo

Kesyttäminen on minulle yritys tehdä jotain käsittämätöntä ymmärrettäväksi ja vierasta tutummaksi, myös itsessäni. Eeva-Liisa Manner kysyy fiktiivisessä elämänkerrassa: ”Kuka minä siis olen? Olen jo toinen, ja nytkin toinenkin on jo toinen.” (Sinervo 2004, 75.) Vaientamalla kesyttäminen jättää siis ympärilleen hiljaisuutta: vapaata, villiä tilaa. Carson (2018) puhuu kaaoksesta ja katastrofista, joita nimeämiseltä paenneet sanat edustavat. Kaaokseen eksyessäni minä kysyn, kuka sinä siis olet, nytkin jo olet toinen, mutta milloin muutuit hirviöksi?

Muistiinpanovihkoni kannessa on kortti, jossa ruskeakarhu vaeltaa metsässä. Kortin yläreunassa on pieni Suomen lippu. Kortin karhu on minulle tuttu. Tiedän, että karhulla ja rakkaalla lapsella on molemmilla lukemattomia nimiä. Karhut nukkuvat talviunta ja syövät hunajaa. Muistot muodostavat ketjun, ja karhu tulee ikään kuin tutummaksi. En ole koskaan nähnyt oikeaa karhua, mutta tiedän että kortin kuva viittaa todelliseen olentoon: villi karhu on aina tuolla jossain ulottumattomissani, eikä se tunnista yhtäkään monesta nimestään.

Werner Herzogin (2005) dokumentissa *Grizzly Man* Timothy Treadwell kamppailee ihmisten ja eläinten maailmojen rajalla oman olemassaolonsa merkityksestä. Treadwell viettää aikaa harmaakarhujen parissa Alaskassa kolmentoista vuoden ajan muodostaen itselleen merkityksellisiä suhteita ympäröivään erämaahan, suojellen sitä ja erkaantuen omien lajitoveriensä maailmasta, jota hän dokumentin loppupuolella vieroksuu ja halveksuu syvästi.

Dokumentti perustuu Treadwellin kuvausmateriaaliin sekä Werner Herzogin tekemiin haastatteluihin. Treadwell julistaa erämaan eläimiä kohtaan tuntemaansa syvää rakkautta ja yhteyttä, mutta tulee lopulta harmaakarhun surmaamaksi. Yksi Herzogin haastattelusta henkilöistä toteaa, miten Treadwell sai mitä tilasikin ylittäessään ihmisten ja eläinten välisen 7000 vuotta vanhan näkymättömän rajan. Werner Herzog puolestaan lausuu dokumentin lopussa:

“What haunts me is that in all the faces in all the bears that Treadwell ever filmed, I discover no kinship no understanding, no mercy. I only see the overwhelming indifference of nature. To me, there is no such thing as a secret world of the bears.” (Herzog 2005.)

Liimaan karhun kuvan muistiinpanovihkoni kanteen ja mietin, miten Susan Howe (1993, 178) kuvaa sanojen olevan kellukkeitamme, jotka yhdistävät meidät elämään. Hänen mukaansa sanat ovat ainoita vihjeitä hiljaisuuden edessä. En luota kuviin ja Herzogin tavoin en luota luontoon. Haluan pysyä turvallisen välimatkan päässä niiden mukana saapuvasta kaaoksesta, kuolemasta, oman aikani ja rajojeni menettämisestä; eksymisestä. Uskallan mennä villieläintä lähemmäs ainoastaan sanoissa, joiden merkityksiä hallitsen.

Tyson E. Lewisin ja Richard Kahnin (2010, x) artikkelissa yllä hahmoteltu kaaos käsitteellistyy hirviöksi tai hirviömäisyydeksi. Käsite on poliittinen työkalu, joka haastaa normatiivisten ja dikotomisten kategorioiden autoritatiivisen vallan. Hirviön käsite tuo artikkelissa esille kielen toiseuttavan vaikutuksen, mutta se kuvaa myös kategorioiden ulkopuolelle jäävän toisen hallitsemattomuutta. Lewisin ja Kahnin esittämässä asetelmassa mielikuvi- tus ja kuvittelu (imagination) ovat hirviön kaltaisia vastavoimia dikotomisille kategori- oille, sillä niiden luomat kuvat tuotetaan olemassa olevien rajojen välissä. Poliittinen ja teoreettinen valta-asetelmien kyseenalaistaminen käsitteellistetään hirviön mielikuvituk- sellisen hahmon ja kuvittelun voiman avulla.²² (em. 1–2.)

Hiljaisuus määrittyy siis myös kielellisten kategorioiden ympärillä olevaksi toiseksi: kaa- okseksi, epävarmuudeksi ja ristiriitaisuudeksi, joita ei voi hallita eikä kesyttää – ei itses- sä eikä toisessa. Tässä luvussa esiteltyjen käsitteiden ja metaforien kautta on mahdollista hahmottaa kielen kykyä ristiriitaiseen ja vaihtoehtoiseen todellisuuskuvaan, kaleidos- kooppiin, johon sisältyvät myös hiljaiset merkitykset. Esitän viimeisessä luvussa ajatuksen tästä kaleidoskooppimaisuudesta. Tällöin kielen toiminnan ehto ei olisi rajallisuus eikä sen tehtävä kahtia jaetun, ihmiskeskeisen todellisuuskuvan ylläpito.

22 Donna Harawayn (1985) *“Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twen- tieth Century”* edustaa samankaltaista poliittista ja mielikuvituksellista kritiikkiä: *“The cyborg is a condensed image of both imagination and material reality.”* (Haraway 1985, 7.) Artikkelin on osa Harawayn *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature* -teosta, jonka Lummaa & Rojola (2015, 16) nimeävät posthumanismin avaintekseksi sekä yhdeksi syvällisimmistä tulkinnoista siitä, miten teknologinen kehitys on vaikuttanut ihmisen itseymmärrykseen.

Tarina tuosta

6.4.2018

Tämä ei ole olohuone, tämä on taistelukenttä

Kissankarvoja joka puolella.

Kevätaurinko paljastaa ikkunat täynnä kissan nenien jälkiä ja huonekasvit raadeltuina niissä on hampaiden jälkiä.

Haluan ulos, raavin ovea

Kannat ruokaa kaupasta

Hiekkaa

Puhdista koppi

Naukumista

Vailla olemista

Hinkkaat itseäsi minua vasten

Sinusta ei ole kanssaeläjäksi eikä luokanopettajaksi.

4. Syke

Lopulta k ja s vaihtavat paikkaa.

Kolmannessa luvussa tutkimusasetelmani kääntyi ympäri ja kysymykset suuntasivatkin toisen sijasta takaisin minuun. Mira Kallio-Tavinin (2015) artikkeli korostaa minulle kasvattajan, tai oikeastaan jokaisen toimijan, eettistä vastuuta. Kasvattajana toimiminen on minulle jännitteiden välissä olemista ja epävarmuuden sietämistä. Se on myös etäisyyden sietämistä, sitä että en voi aina hallita sitä, mitä sanani tai tekoni tuottavat.

Susan Howen (1993, 47) lause ”If history is a record for survivors, Poetry shelters other voices” havainnollistaa myös taiteen ja kirjallisuuden kykyä vastustaa hiljentämistä. Niissä esiintyvä ei-inhimillinen näkökulma on esimerkki todellisuudesta, joka luo inhimillisen ajattelun kanssa rinnakkaista ja yhdenvertaista tietoa. Tällä rinnakkaistiedolla on oma tahtonsa, logiikkansa ja elämänsä. Moniäänisyyden kautta on mahdollista kuulla, miten hegemoniset ja marginaaliset äänet luovat ristiriitaista kuvaa todellisuudesta. (Wallace&Armbruster 2001, 213–214.)

Tämän työn kontekstissa se tarkoittaa oman positioni ja kesyttämiseni myöntämistä, ilman minulle toiseuttavana näyttäytynyttä tavoitetta sulautua johonkin ihmistä suurempaan ja käsittämättömämpään. En halua tuottaa tietoa, jossa luonnon tai taiteen kaltaiset kategoriat edustavat autenttisuutta, villiyyttä tai totuudellista kokemusta, johon on mahdollista kadota ja piiloutua. Pauliina Rautio (2013, 395) kirjoittaa lasten avoimen huomiokyvyn esteettisyydestä, affektiivisuudesta ja aistisuudesta, sekä sen merkityksestä ihmistä laajemman toimijuuden havaitsemisessa. Samalla tavoin huomion kiinnittäminen käsitteiden sisältämiin sävyihin sekä herkkyys sanojen hiljaisille merkityksille ovat metodeja, jotka toistuvat tässä työssä esittelemissäni teorioissa.

Anne McCrary Sullivan (2000) kirjoittaa runoista anomalioina, jotka kykenevät monitasoisesti, hienovaraisesti ja kompleksisesti käsittelemään samoja kysymyksiä kuin esteettinen tai visuaalinen havainto. Hän kirjoittaa erityisesti hienovireisen huomiokyvyn (attention) oleellisuudesta visuaalisuudessa, kasvatuksessa sekä molempia koskevassa tutkimuksessa. Huomion kiinnittäminen vihjeisiin, kaavoihin sekä pinnan alla oleviin viesteihin on osa taiteen kokemista, mutta myös kykyä havainnoida ja ymmärtää ympäröivää maailmaa:

It perceives the potential for transformation within any apparent fixity – a block of wood, a piece of clay, a display of words, the configuration of a classroom, or the behaviour of an individual child. (Sullivan 2000, 220–221.)

Hakeutuessani esittelemieni teorioiden ja tekstien äärelle, olen etsinyt keinoa tuottaa kaleidoskooppimaista tietoa, joka voi rakentua esimerkiksi tyhjyydestä, kaaoksesta ja katastrofista sekä hirviöiden poliittisuudesta (Agamben 2004; Carson 2018; Lewis&Kahn 2010). Henkilökohtaisesti minulle tyhjyys, kaaos, epävarmuus ja hallitsemattomuus herättävät pelkoa. Vaikka nämä mielikuvitukselliset ja villit käsitteet kykenevät kohdistumaan siihen hiljaisuuteen, jota dikotomisat käsitteet tuottavat, sisältävät ne minulle myös uudelleen kategorisoinnin ja etäännyttämisen vaaran.

Tarvitsen rinnalle myös huomion ja leikin kaltaisia sanoja (Derrida 1967; Sullivan 2010; Rautio 2013). Kielen kaleidoskooppi sisältää itseensä teoreettisuutta ja passiivia, joiden takana on mahdollista hengähtää, sekä henkilökohtaisuutta ja vaihtoehtoisuutta, joiden sisällä on vapautta. Sen luoma järjestelmä on tarkka eettisyydessä ja poliittisuudessa, sekä herkkä luovuudessa ja leikkisyydessä.

Viimeinen tarina

5.3.2018

What is it like to work when you are just really really sad? What is it like to let everyone down? What is it like to not afford authenticity and openness? If you fail to be authentic do you fail to be a man, are you closer to an animal as a woman? Someone captivated by their instincts and emotions?

Kampaaja nykii hiuksiani kovaa. Kynii ne lyhyemmäksi kuin haluaisin, mutta en sano mitään. Kehun otsatukan muotoa ja jatkan lausettani, joka kertoo siitä, miten olen viime aikoina opetellut olemaan rehellisempi ja suurempi.

What is it like to see the distance expanding? Of loosing the grip of something that you really really wanted? What is it like to see everything inside of you changing and nothing outside of you? What is it like to be hated?

Lopetus

Työni nimi, *K(i)s k(i)s k(e)s(y)*. Tutkielma kesyttämisen eleistä ja kielen hiljaisista merkityksistä, sisältää oleelliset tämän opinnäyteprojektin aikana tekemäni löydöt. Tässä työssä olen käsitellyt kesyttämistä ja nimennyt kesyttämisen eleiksi toiminnan, joka dikotomioille rakentuvalla kielenkäytöllä hiljentää toisen tai on kykenemätön tiedostamaan toisen hiljaisuuden sisältämiä merkityksiä. Kesyttämisen eleet näkyvät myös edellisen lauseen passiivin takana: kieli ei rakenna rajojaan ilman käyttäjänsä, eikä kesyttämisen eleitä ylläpitävää toimintaa ole ilman toimijaa.

Yhdyn posthumanistiseen keskusteluun nimetessäni kesyttämisen eleitä ylläpitävän toimijan muista olioista ja ympäristöstään kategorisesti erilliseksi pyrkiväksi ihmiseksi, mutta esitän että kieli ei itsessään ole tällaista toimintaa ylläpitävä järjestelmä. Kielenkäyttö voi tukea kesyttämisen eleiden systeemiä, mutta olen tässä työssä asettanut kyseenalaiseksi ajatuksen kielestä järjestelmänä, jonka kautta ei olisi mahdollista hahmottaa maailmaa herkästi, rehellisesti ja jopa lajienvälisesti.

K(i)s k(i)s k(e)s(y) -osa työn nimeä tuo esille kielen kyvyn kritisoida ja hajottaa itseään. Käsittelin kategorioiden kyseenalaistamista sekä teoreettisen, että vaihtoehtoisen, poeettisen kielen avulla. Leikkiminen sanoilla oli myös keskeinen metodi tutkielmassani. Molemmat käyttämäni strategiat tarvitsevat toisiaan. Koen sekä tarinoiden, että teoreettisempien lukujen viittaavan toisiinsa yhtenäisessä ja tuotettussa järjestelmässä.

Työni nimi esittelee myös kielen hiljaiset merkitykset. Minulle näiden hiljaisten merkityksien todesta ottaminen tarkoittaa moniäänistä, vaihtoehtoista ja herkkyyteen kykenevää kielenkäyttöä, joka toiseuttamisen ja kategorioimisen sijaan kykenee tunnistamaan, paljastamaan ja kyseenalaistamaan kesyttämisen eleitä.

Keskeistä työssäni oli huomata omaa kasvattajuuttani ja toimintaani ohjaavat arvot sekä tuoda esille näiden poliittisuus. Alun perin lajienvälistä hierarkiaa purkamaan pyrkinyt

tutkimusasetelmani paljastui itselleni kestävämmäksi ja epäeettiseksi rakennelmaksi, sillä käsitteelin työssäni ihmisyyttä eläimen, toisen jäädessä metaforien hiljentämäksi. Yhdistän tämän kasvatuksellisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa vallitsevaan samuuden illuusion, joka tekee vaikeaksi useamman näkökulman välisen keskustelun.

Eläin on kuitenkin edelleen läsnä tutkielmassani. Kategorioista on vaikea päästä eroon. Silti kissojeni kanssa koin, mitä on olla läheisessä suhteessa, mutta antaa toisen olla rauhassa, pakottamatta kontaktiin ja olla määrittelemättä toisen hiljaisuutta omilla sanoilla. Toisaalta eettinen vastuu, jota tämä suhde toi mukanaan kosketti kykyä puuttua asioihin ja päätöstä olla läsnä vuorovaikutuksessa, jossa en välttämättä ymmärrä tai hallitse etäisyyttä toiseen.

Osallistumiseni keskusteluun on kuitenkin tämän opinnäytetyön puitteiden rajaama. Olen tehnyt pintaraapaisun aiheeseen, johon liittyy laaja ajankohtainen sekä historiallinen keskustelu. Koen liittyväni kuvataidekasvatuksen keskusteluun asetelmani kriittisyyden ja eettisen pohdinnan kautta. Kuitenkin rajasin pois syvemmän osallistumisen kuvataidekasvatuksen luontoa, ympäristökasvatusta ja posthumanistisia aiheita käsittelevään traditioon. Samalla tavoin rajasin pois nykytaiteen kentän osallistumisen keskusteluun.

Koska oma näkökulmani käsittelee nimenomaan kielellisiä kysymyksiä, koen tämän opinnäytteen kautta kehittäneeni itselleni työvälineen, jonka avulla on mahdollista jatkossa käsitellä syvemmin ja tarkemmin yllä mainitsemiani keskusteluja. Luomani työväline on teoreettinen kehys, jolla on mahdollista tunnistaa laajasti yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja kasvatuksellisia kesyttämisen eleitä ja kielen kantamia hiljaisia merkityksiä. Kasvatuksen näkökulmasta tämä tarkoittaisi herkkyyttä vaiementamiselle ja hiljaisuudelle, joille esimerkiksi kiusaamisen kaltaiset tilanteet rakentuvat.

Myös ihmisenä oleminen on eläimenä olemista: se vaikenee ja tuottaa hiljaisia merkityksiä. Kuten kissani, tämä tutkielma on kesyttänyt minua monella tapaa, mutta se on myös pakottanut minut kohtaamaan rehellisesti sen, miten kesytän itseäni muiden katseiden edessä. Vaikeinta minulle on sen kategorioista luopuminen; itseäni kohdistamien kesyttämisen eleiden tunnistaminen sekä oman hiljaisuuteni vaikutusten sietäminen.

Lähdekirjallisuus

a. Kirjalliset lähteet

Aaltola, Elisa. 2013. Johdanto: ihminen, eläin vai molemmat? Teoksessa Elisa Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Agamben, Giorgio. 2004. *The Open. Man and Animal*. (Kääntänyt Kevin Attell). California: Stanford University Press. (Alkup. *L'aperto: Uomo e l'animale*. 2004. Torino: Bollati Boringhieri.)

Armbruster, Karla & Wallace R. Kathleen. 2001. The Novels of Toni Morrison: 'Wild Wilderness Where There Was None'. In Karla Armbruster and Kathleen R. Wallace (Eds.), *Beyond Nature Writing. Expanding the Boundaries of Ecocriticism*, 211–233. Charlottesville and London: University Press of Virginia,

Birke, Lynda. 2014. Escaping the maze: wildness and tameness in studying animal behavior. In Marvin Garry & McHugh Susan (Eds.), *Routledge Handbook of Human-Animal Studies*, 39–53. London: Routledge International Handbooks.

Calarco, Matthew. 2013. Derrida – eläimen kiihko. (suom. Johanna Koskinen). Teoksessa Elisa Aaltola (toim.), *Johdatus eläinfilosofiaan*, 152–178. Helsinki: Gaudeamus. (Alkup. The Passion of the Animal: Derrida. 2008. New York: Columbia University Press.)

Derrida, Jacques. 1967. *L'écriture et la différence*. Paris: Les éditions de Seuil.

Derrida, Jacques. 1997. Rakenne, merkki ja leikki ihmistieteiden diskurssissa. (suom. Ismo Nikander). *niin & näin* 1/1997, 37–44. (Alkup. La structure, le signe et le jeu dans le discours des sciences humaines. 1967. Paris: Les éditions de Seuil.)

Derrida, Jacques. 1972. *Marges de la philosophie*. Paris: Les éditions de Minuit.

Derrida, Jacques. 1972/2003. Différance. (suom. Hannu Sivenius). Teoksessa Teemu Ikonen & Janne Porttikivi (toim.), *Jacques Derrida. Platonin apteekki ja muita kirjoituksia*, 246–273. Helsinki: Gaudeamus Oy. (Alkup. La différance. 1972. Paris: Les éditions de Minuit.)

Derrida, Jacques. 2006. *L'animal que donc je suis*. Paris: Les éditions de Galilée.

Derrida Jacques. 2008. *The Animal That Therefore I Am*. New York: Fordham University Press.

Grandin, Temple. 2005. *Animals in Translation. Using the Mysteries of Autism to Decode Animal Behaviour*. New York: A Harvest Book.

Gustafsson, Laura. 2013. *Anomalia*. Helsinki: Into Kustannus.

Haapoja, Terike. 2013. Äänettömien yhteisö - taide, eläin ja yhteiskunta. *AVEK-lehti* 2/2013, 24–27.

Howe, Susan. 1993. *The Birth-mark*. New York: New Directions Books.

Häkkinen, Kaisa. 2004. Kesä. *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Juva: WSOY.

Luonto. 1992. *Suomen kielen perussanakirja vol 2*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kallio-Tavin, Mira. 2011. *Encountering Self, Other and the Third. Researching the Crossroads of Art Pedagogy, Levinasian Ethics and Disability Studies*. Aalto Publication Series 63/2013. Väitöskirja. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Kallio-Tavin, Mira. 2015. Becoming culturally diversified. Teoksessa M. Kallio & J. Pullinen (toim.), *Conversations on Finnish art education*, 20–32. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Kahn, Richard & Lewis, Tyson. 2010. *Education Out of bounds : reimagining cultural studies for a posthuman age*. New York: Palgrave Macmillan.

Kemppainen, Jouni, K. 2018. Jenni Vartiainen riitelee ja kiroilee. *Helsingin Sanomien Kuukausiliite*, 9/2018. 40–45.

Kesy. 1990. *Suomen kielen perussanakirja vol 1*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Lummaa, Karoliina & Rojola, Lea (toim.). 2015. *Posthumanismi*. Turku: Eetos.

Nikander, Ismo. 1997. Merkkien loputon leikki: Fenomenologian ja strukturalismin välissä ja tuolla puolena. *niin & näin* 1/97, 45–53.

Rautio, Pauliina. 2013. Children who carry stones in their pockets: on autotelic material practices in everyday life. *Children's Geographies*, 11:4, 394–408.

Rautio, Pauliina. 2017. “A Super Wild Story”: Shared Human-Pigeon Lives and the Questions They Beg. *Qualitary Inquiry*, 1–10, 3–10.

Sinervo, Helena. 2004. *Runoilijan talossa*. Helsinki: Tammi.

Spiegel, Marjorie. 1989. *The Dreaded Comparison*. London: Mirror Books.

Sullivan, McCrary, Anne. 2000. Voices Inside Schools. Notes from a Marine Biologist's Daughter: On the Art and Science of Attention. *Harvard Educational Review* Vol. 70, No.2. Summer 2000, 211–227.

Suominen, Anniina. (toim.) 2016. *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikana*. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Teittinen, Jouni. 2015. Mikä ihmiselle kuuluu. Humanismi, kysymys eläimestä ja kärsivien piiri. Teoksessa Karoliina & Lea Rojola, *Posthumanismi*, 155–178. Turku: Eetos.

Tame. 2000. *New Penguin Thesaurus In A To Z Form* (Penguin Reference Books). London: Penguin UK.

Thoreau, Henry David. 1997. *Kävelemisen taito* (suom. Markku Envall). Helsinki: Jack-in-the-Box kustannusosakeyhtiö. (Ilm. alun perin *Walking*. Atlantic Monthly vol IX/1862.)

Vadén, Tere. 2016. Modernin yksilön harhat ja ympäristötaidekasvatus. Teoksessa Suominen, A. (toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*, 154–164. Helsinki: Aalto ARTS Books.

Woolf, Virginia. 1977. *A Room of One's Own*. London: Granada Publishing. (Alunp. julkaistu 1929, Richmond: Hogarth Press.)

Ylirisku, Henrika. 2016. Metsään menemistä, poluilta pois astumista. Teoksessa Suominen, A. (toim.), *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*, 154–164. Helsinki: Aalto ARTS Books.

b. Painamattomat lähteet

Aulanko, Markku. 2018. henkilökohtainen tiedonanto. (27.7.2018)

Carson, Anna. 2008. Variations on the right to remain silent. *A Public Space*, Issue 7 / 2008. http://poems.com/special_features/prose/essay_carson.php. (Haettu 12.9.2018)

Exhibition Laboratory. 2018. Animals and logic of others. <http://www.exhibitionlaboratory.fi/animal-and-logic-others-exhibition-laboratory-96-3072017>. (Haettu 20.9.2018)

Fulleron-Batten, Julia. 2017. Feral Children (2015). <http://www.juliafullertonbatten.com/projectmenu.php?catNo=1&gallNo=1>. (Haettu 6.6.2018)

Harmaasusi. 2016. Lapinsanat. Suomi-saame -sanasto. (<http://www.harmaasusi.com/lapinsanat.html>). (Haettu 2.3.2017)

Itard, G. J. M. 1802. An Historical Account of the Discovery and Education of a Savage Man: Or, the First Developments, Physical and Moral, of the Young Savage Caught in the Woods Near Aveyron in the Year 1798. <https://archive.org/details/anhistoricalaccoitar-goog/page/n6> (Haettu 20.5.2017)

Johansson, Hanna. 2015. Eläinten kanssa. *IssueX - Taideyliopiston lehti*. 1/2015. <https://www.issuex.fi/elainten-kanssa/>. (Luettu 12.6.2018)

Kiasma. 2018. Tulossa: Ole hyvä -teemavuosi. <https://kiasma.fi/nayttelyt/tulossa-ole-hyva-teemavuosi/>. (Haettu 20.9.2018)

Kielitoimiston sanakirja. 2017. Luento. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>. (Haettu 9.8.2018)

Koneen säätio. 2018. Aamiaiskaivo: Posthumanismi. <https://koneensaatio.fi/tapahtuma/aamiais-kaivo-8/>) (Haettu 20.9.2018)

Tuomivaara, Salla. 2017. Luento. Art and Environmental Education, Aalto-yliopisto. (19.5.2017)

c. Muut lähteet

Grizzly Man. 2005. Elokuva. Ohjaus Werner Herzog. DVD. Future Film ab. Viitattu 4.9.2018

Kuva 1: kuvakaappaus sivulta Vauva.fi. Miksi kissat tiputtavat tahallaan asioita? Keskustelupalsta. http://www.vauva.fi/keskustelu/4562645/ketju/miksi_kissat_tiputtaa_tahallaan_asioita. (Luettu 16.3.17)

Kiitos,

Ohjaajalleni Juuso Tervolle tuesta, haastamisesta ja kannustuksesta. Sirulle ja Viilille. Minervankadulle, Mustarindalle, Pohjoiskaarelle, Turulle ja Tucsonille. Markku Aulangolle ja sirkukselle. Äidille, isälle ja Emmalle. Sinulle.

